

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalspoliitika õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalspoliitika eriala

Sigrid Siimann

KOOLINOORTE RISKIKÄITUMINE TARTU 2014/15 NOORSOOUURINGU
ANDMETEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: *Rein Murakas (MA)*

Juhendaja allkiri. _____

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

01.06.2015, Tartu

Abstract

The amount of action contributed by state authorities or local municipalities towards the welfare of children and families is sooner or later reflected in nation's health situation, education, crime levels, employment rates and the overall situation of economy. According to research data, the growth environment of a child or a young person influences his or her future perspectives to an important extent. This BA thesis is inspired by the theme of young people's risky behaviour and everyday work with youngsters. The objective of the present BA thesis is to find out the level of risky behaviour of young people among school teenagers, from 15 to 16 years of age.

The basis of the empiric analysis of the present thesis consists of preliminary data which were collected in Tartu general education schools in the framework of an international survey „Youth in Europe“, using questionnaires and lasting from October till December, 2014. The survey which focused on the living conditions, attitudes and risk behaviour was carried out by the Ministry of Social Affairs, the city of Tartu and the Institute of Social Studies of Tartu University.

The characteristics of risky behaviour in the thesis derive from the youngsters' answers about the usage of tobacco products, drugs and some other action which causes risk to the respondents or other people. As a conclusion it can be brought out that from the 1344 young respondents, among whom 45.5 percent were boys and 54.5 per cent were girls, girls from high school had consumed more alcoholic beverages (irrespective of the alcoholic content) than boys (53 per cent and 44 per cent accordingly). Here is a statistically important connection in the area of girls' alcohol consumption. Those 43 per cent of young people who sometimes feel themselves unwell at school have smoked more than 20 cigarettes per day during the last 30 days. Those young people who have more friends who smoke, also use more tobacco products, the same holds true for alcohol consumers. At the same time it can be said, that young people value in their friends good learning progress, engagement in sports and listening to music.

The BA thesis brings out the level of risky behaviour of young people in Tartu. The collected data can serve as a basis for compiling preventive activities for reducing risky behaviour among youngsters and work out various measures on the level of the local municipality in order to enhance young people's welfare and secure living environment.

Sisukord

Abstract	3
Sisukord.....	5
Sissejuhatus	6
I PEATÜKK: MÕISTED, VARASEMAD UURINGUD, PROBLEEMISEADE	8
1.1 Noor, teismeline, puberteet.....	8
1.2 Riskikäitumine.....	9
1.3 Perekond.....	11
1.4 Koolikeskkond.....	14
1.5 Sõpruskond.....	15
1.6 Uurimuse teoreetiline raamistik	16
1.7 Varasemad uuringud.....	18
1.8 Probleemipüstitus	21
1.9 Uurimisprobleem ja töö eesmärk	22
II PEATÜKK: METOODIKA JA VALIM.....	24
2.1 Töö metodoloogiline raamistik	24
2.2 Uuritav sihtrühm	24
2.3 Andmete kogumine – uurimisinstrument	24
2.4 Valim.....	26
2.5 Analüüsimetodid	26
III PEATÜKK: UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU	27
IV PEATÜKK: ETTEPANEKUD	49
Kokkuvõte	52
Kasutatud kirjandus.....	53
Lisa 1. Euroopa noored 2014 ankeetküsimustik	57

Sissejuhatus

Laste- ja perepoliitika mõjutab enamjaolt kõiki eestimaalasi, kas kaudselt või otseselt, mis on seotud kõigi eluvaldkondadega sünnist surmani. See, mil määral panustatakse laste ja perede heaolusse, kajastub varem või hiljem rahvastiku tervises, hariduses, kuritegevuses, tööhõives ja majanduses. Uuringute andmetel määrab lapse, noore kasvukeskkond oluliselt tulevikuväljavaateid (Sotsiaalministeerium, 2011).

Iga laps, iga noor on oluline vananevas riigis. Selleks et üldse mingisuguseid plaane tulevikus teha on tarvis täna, praegusel hetkel lastele, noortele ja peredele suunatud tegevusi ellu viia kasutades erinevaid uuringute tulemusi. Kui tavaline meediatarbija kuuleb raadiost, vaatab telerist või loeb ajalehest, et 11 eluaastat on see vanus, mida uuringud katavad ja kus saab öelda, et algab meelemürkide tarvitamine, siis tuleks tegutseda kohe ja töötada välja meetmed riskikäitumise vähendamiseks.

Ajendatuna noorte riskikäitumise temaatikast ja igapäevasest tööst noortega on antud bakalaureusetöö eesmärgiks teada saada milline on noorte riskikäitumise tase Tartu linnas 15- 16-aastaste noorte hulgas.

Haridus- ja Teadusministeerium on vastu võtnud „Noortevaldkonna arengukava 2014-2020“ kus on kirjas mida riik peab vajalikuks ja soovib saavutada aastaks 2020 noortevaldkonnas. Ühe alaeesmärgina loodetakse, et noortevaldkonna toimimine on tõhusam, selleks on tarvis kindlustada noorsootöö jätkusuutlik areng ja kvaliteetne noortepoliitika. Püstitatud alaeesmärgi saavutamiseks lisaks teistele toodud meetmetele plaanitakse suurendada noorteuuringute kogutud andmete ja tulemuste kasutamist poliitikate kujundamisel. Rõhutatakse püsiva koostöö olulisust just praktikute ametnike ja uurijate vahel (HTM, 2013).

Lisaks noortevaldkonna arengukavale saab luua seose antud teemakäsitleluses veel strateegiaga „Laste ja perede arengukava 2012-2020“, mille eesmärgiks on laste ja perede heaolu suurendamine ja elukvaliteedi tõstmine. Need kaks arengukava toetavad ühtset laiemat eesmärki ning kaasamine saavutatakse mõlema arengukava vastastikusel koostööl - noortevaldkonnas

eeskätt mitteformaalse õppe läbiviimise ning laste- ja perepoliitikas laste õiguste ja perede toimetuleku toetamise kaudu (HTM, 2013).

Käesolevas bakalaureusetöös käsitletud noorte riskikäitumise teema kujunes minu elus olulisemaks, kui alustasin tööd noortega. Uuringus „Youth in Europe“ osalemise võimalus tekkis ühe õppekava aine raames ja “kõnetas” mind koheselt. Töö sisuline pool ja kogutud andmete läbitöötamine annab mulle minu igapäevatöös erinevaid mõtteid edasise lähenemise osas, millele rohkem tähelepanu pöörata töötades noortega, mida muuta või välja pakkuda ehk ka lahendusmõtteid mida realiseerida. Käesolevas töös kasutan uuringu tulemusi, kirjeldades 20 Tartu üldhariduskooli õpilaste (n=1344; 611 poissi, 733 tüdrukut) ankeetküsimustiku vastuseid.

Selleks, et meie täiskasvanutena, poliitikakujundajatena kohalike omavalitsuste esindajatena jne. saaksime aidata noortel eakohaselt areneda peaks olema esmane eesmärk mitte ainult riskikäitumise ja probleemide ennetamine vaid oluline on kasutada empiirilisi teadmisi erinevate keskkonnasüsteemide ja sotsiaalsete suhete toimimise kohta, et tagada täisväärtuslik kasvukeskkond teismelistele (Williams, Anthony, 2013).

Käesolev töö koosneb neljast põhiosast. Esimeses, töö teoreetilises osas antakse ülevaade varasematest uuringutest, mis käsitlevad noorte riskikäitumist ja kogukonnapõhist lähenemist. Lisaks on teoreetilises osas selgitatud antud temaga seotud olulisemaid mõisteid ning välja toodud töö teoreetiline raamistik. Teises peatükis on kirjeldatud töö metodoloogilisi lähtekohti, andmekogumis- ja analüüsimeetodit ning uurimuses osalejaid. Käesoleva töö kolmas, empiiriline osa, põhineb Tartu üldhariduskoolide 9. ja 10. klassi tütarlaste ja noormeeste hulgas läbi viidud ankeetküsitluste tulemuste tõlgendamisel. Neljas ja viimane osa tööst pakub välja tegevusi, mis aitaksid noorte riskikäitumist ennetada ning vähendada.

I PEATÜKK: MÕISTED, VARASEMAD UURINGUD, PROBLEEMISEADE

1.1 Noor, teismeline, puberteet

Käsitledes sihtrühma nimetusega noor esineb maailmas erinevat vanuselist jaotust. Eestis hõlmab mõiste noor vanust seitsme kuni kahekümne kuue aastane isik (RT I 2010, 44, 262).

Lähtun töös 15-16 aastasest, kes tegelikult ei ole enam laps, samas täiskasvanuks samuti ei kvalifitseeru jäädes kahe väga erineva maailmakäsitluse keskmesse. Olustiku keerukust ei ole võimalik üheselt käsitleda, sest puberteediale, teismeeale kohast iseeneselegi arusaamatut reageeringut, emotsioonide tulva ja probleemset käitumist ei esine mitte kõigil noortel.

Teismeiga peetakse raskeks etapiks, sest noored võivad olla kergesti ärrituvad, konfliktised ja sõprade poolt mõjutatavad, mis omakorda võib tuua kaasa arusaamatusi vanematega ning probleeme koolis (TAI, 2012). Samas võib välja tuua ka, et probleemidesse sattumine on üldjuhul täiesti tavaline etapp suureks kasvamise juures, katsetades ühiskonna poolt kehtestatud piire ja otsides sobitumiskohta (Hayden, 2007).

Sotsiaaltöö võtmes käsitlevad Walker ja Crawford (2014) nooreks sirgumist, kui turvalisest lapseest edasist arengut teismelise tasandile, kus esmased tunnused on visuaalselt märgatavad ja neid tähelepanekuid saab otseselt seostada uue etapiga elukaarel, sest algab keha füüsiline muutumine. Samad autorid viitavad noorte jaoks veel kriitilisemale ja tähtsamale protsessile, milleks on iseendaks arenemine ehk identiteedi otsingud ja sotsiaalsed suhted, mis kujunevad väga oluliseks just sõpradega ja perekonnaga – need tunnused iseloomustavad kõige paremini noore arenguetappi (Walker ja Crawford, 2014). Puberteediaega on kirjeldatud kui hormoonide mõllu, mis noore kehas aset leiab ja mille tagajärjel võib esineda viha- või nutuhooge, üliaktiivsust või üksinda olemise soovi, hirmu ja ka näiteks uskumust, et mulle on kõik lubatud, sest ma olen ju tegelikult juba nagu suur, täiskasvanu (Holleben ja Helms, 2014). Kui noorukieas on olulised sõbrad, pere, kool ja suhted, muutuvad nende osas ka nõudmised ja lisanduvad vastutus ning kohustused, mis noorele lisapingeid valmistavad, sest ühiskonna surve või ootus nii

kooli-, sõprade-, kui pere poolt tekitab stressi, mis võib omakorda tekitada riskikäitumist ning tõsisemaid tagajärgi füüsilisele ja vaimsele tervisele (McNeely ja Blanchard, 2009).

Teismeliseaastad on justkui täis pöördelisi võimalusi, see on aeg mil üles ehitada oma elu esimest kümnendit mille juures täiskasvanud aitavad noortel tunnetada ja kogeda riske ning elu kitsaskohti, võimaldades seeläbi alustada noorel teekonda avastamiseks oma potentsiaali ja võimalusi elukeskkonnas (Unicef, 2011).

1.2 Riskikäitumine

Käitumises esinevaid rolle on Hayden (2007) käsitlenud kui ükskõik kuidas vaadeldavat käitumist, kas kui „probleemset“ või noore vanuselist näitajat arvestades „tavapärasest“ jääb üldjuhul alati mõni lahkarvamus toodud käsitluse osas. Ta lisab, et kui vaadelda probleemset käitumist eeldusel, et see tuleneb osaliselt ettekujutusest, siis võib öelda, et käitumine on kontekstist sõltuv interaktsiooni tulemus. See mida me usume, näeme ja peame nooruki käitumise puhul normaalseks, tuleb meie endi, täiskasvanute käitumisest ja osavõtlikkusest lapsega suhtlemisel ning just vastastikusel käitumise ja suhtlemise kujundamisel (Hayden, 2007).

Defineerides riskide võtmist, mis väljendub ka riskikäitumises ütleb Trimpop (1994), et iga riski võtmine on teadlikult või mitteteadlikult kontrollitud käitumine, mille tulem ei ole teada. Resultaat meie või teiste füüsilisele, majanduslikule või psühho-sotsiaalsele heaolule võib olla nii kasulik kui ka kahjulik. Toodud mõiste viitab teadlikule või mitte-teadlikule käitumisele, kus puudub kindlus resultaadis ning tagajärgedes, kasus ja kahjus, sisemises- ja välises tunnustuses, individuaalsetes ja sotsiaalsetes riskides ning subjektiivses riskikogemuses (Trimpop, 1994).

Analüüsides noorukite käitumist, toovad De Guzman ja Bosch (2007) välja, et riskikäitumine võib endaga kaasa tuua ja mõjutada noore inimese arengut tasemel, kus ealist arengut vastavas vanusegrupis võib takistada riskeeriv käitumine või näiteks ebasobivasse seltskonda, sõprusringi sattumine. Näitena tuuakse noorte rasedus kus tütarlaps jääb eemale oma tavapärasest koolikeskkonnast, sõprade ringist ja on valikute ning vastutuse ees, milleks ta ilmselgelt ei ole valmis (De Guzman ja Bosch, 2007).

Selgitan täpsemalt millist käitumist nimetatakse iseennast ja teisi ohustavaks käitumiseks ehk riskikäitumiseks ning kasutan Harro (2005) koostatud ülevaadet, kus on toodud riskikäitumise esinemise liigid noorte hulgas. Sarnased liigid on välja toodud ka De Guzman ja Bosch (2007) poolt, millest enamuse toon järgnevalt välja:

- tubakatoodete tarvitamine
- alkoholi tarvitamine
- uimastite omamine, proovimine ja tarvitamine
- riskeeriv seksuaalne käitumine - kaitsevahendita seksuaalvahekord ebausaldusväärse (juhu)partneriga
- ohutusreeglite ja ohutusvahendite mitte kasutamine
- liikluseeskirjadest mitte kinni pidamine
- koolikohustuse mittetäitmine, haridustee katkemine
- iseenda vigastamine (lõikumine), vägivaldsus, suitsidaalsus (vaimne tervis)
- kehalise aktiivsuse vähesus ja ebatervislik toitumine jt.

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) (2012), tõi välja riskikäitumist põhjustavad faktorid, mis mõjutavad ka noore vaimset tervist, kus siduvat rolli kannab individuaalne, sotsiaalne ja keskkonnast tulenev vastastikmõju. Käsitletud on riskifaktoreid kuhu lisatud koheselt ka kaitsefaktorid (tabel 1), millest lähtudes saab ennetada riske heaolule, vaimsele tervisele - noore tervisele ja toimetulekule üldiselt (WHO, 2012).

Tabel 1. Noore heaolu mõjutavad tegurid.

	Riskikäitumist põhjustavad faktorid	Riskikäitumist ennetavad faktorid
Individuaalne tunnus	Madal enesehinnang; Emotsionaalne ebaküpsus; Suhtlemisraskused; Sotsiaalsete oskuste vähesus; Haigused ja haigestumised; Sõltuvusainete tarvitamine	Adekvaatne enesehinnang, enesekindlus; Oskus lahendada probleeme; Stressiga toimetuleku oskus; Suhtlemisoskus, julgus; Hea füüsiline ettevalmistus, treening
Sotsiaalsed tunnused	Üksindus; Lähedaste kaotused, traumad; Hooletusse jätmine;	Sõbrad, perekond – sotsiaalne toetav võrgustik; Lapsevanema panus, oskuslik

	Perekonna majanduslik toimetulek, vaesus; Keerulised suhted, pinged; Väärkohtlemine, vägivald; Koolistress, õpiraskused	suhtlemine, kasvatusmeetod; Lähedussuhted ja turvatunne perekonnas; Majanduslik toimetulek; Õppeedukus, toimetulek koolis
Keskkonna tunnused	Puudub ligipääs esmatasandi teenustele; Sotsiaalne ebavõrdsus; Diskrimineerimine; Õigluse puudumine; Sõjaline tegevus, katastroofid	Esmatasandi teenustele ligipääs; Sotsiaalne õiglus; Tolerantsus; Sotsiaalne võrdsus; Kindlus ja turvatunne

Allikas: WHO, 2012.

Riskikäitumine võib avalduda erinevalt, kuid mitte kunagi eraldiseisvalt. Ühe käsitlusena võib öelda, et noor proovib ühel korral tubakatooteid, alkoholi, kuid ka see ainus kord leiab aset konkreetses situatsioonis, kindlas kohas, valitud inimeste juuresolekul – noort ümbritsevas keskkonnas.

1.3 Perekond

Perekonnal on lapse arengus ja kujunemises esmane roll, sest just mõistvad, hoolivad ja lähedased suhted aitavad tagada hea aluse järjepidevas kujunemise protsessis (Ots, 2008).

Lisaks suhetele on oluline lapse, noore arengut toetav majanduslik toimetulek. Rahalised vahendid tagavad baasvajaduste rahuldamise, aga võimaldavad lisaks neile vajadustele pakkuda noorele rohkem võimalusi huvitegevusega tegelemiseks, sportimiseks ning silmaringi avardamiseks. Laps ei oma sissetulekut ja sõltub vanema toimetulekust. Lasteombutsman (2011) toob välja, et sotsiaalse tõrjutuse üheks riskiteguriks on püsiv ilmajäetus ressurssidest, mis takistab osaleda ühiskondlikus elus.

Peresiseseid suhteid saab hoida kui on ühesugused huvid, kaasav tegevus või veedetakse koos perega aega, nimetan seda kvaliteetajaks. Tänapäeva kiire elutempo juures toovad Jensen, Ben-Arieh, Conti, Kutsar, Phadraig ja Nielsen (2004:132) sisse kvaliteetaja tähendusele uue lähenemise, milleks on kommertslik, kiire ja pealiskaudne ajakasutus lapsevanemate poolt, ehk

siis noortega ja perega justkui veedetakse koos aega, aga seda rohkem näiteks hoopis kinos ja lõbustusasutustes kui koduses õhkkonnas midagi koos tehes (Jensen jt, 2004).

Teismeeas on noorele olulised tema sõbrad ja tuttavad, kes moodustavad sotsiaalsete suhetega seotud keskkonna, mida omakorda mõjutab perekonna sidusus ja tõekspidamised, nagu kodune taust, väärtushinnangud, suhted, reeglid ja toetus. See milline on noore läbisaamine vanematega võib aidata ära hoida või hoopis õhutada noort tegutsema vastutustundetult ja ennast hävitavalt (TAI, 2012). Teismelised hakkavad nõudma rohkem vabadust ja privileege kui neil varem oli, samas vastutusest ikkagi eemale hoides ja vahel ka vanemate poolt heakskiidetud käitumismustreid eirates. Kui varasemalt oli perekond noore keskpunktiks, siis nüüd, kui aktiivistuvad erinevad suhted, võtavad keskse rolli üle sõbrad ning vanemlik heakskiit ja olulisus asendub sõprade omaga (Collins, Jordan ja Coleman, 1999).

Juba ajaloolises käsitluses on ühiskond eeldanud, et lapsevanemaks olemine on instinktiivne tegevus ja vanem peaks hakkama saama ilma välise abi ning toeta. Ühiskond oma erinevate toetavate süsteemidega ootab seni, kuni esineb märke, et lapsevanem on oma rollis ebaõnnestunud ja sekkub alles siis, selle asemel, et ennetada, toetada ja suunata lapsevanemat varem (Collins, Jordan ja Coleman, 1999). Siiralt loodan, et toodud väide ei kehti Eesti ühiskonna kohta ja tahan uskuda, et seal kus on märkajaid on ka sekkujaid.

Levinud on arusaam, et keegi peakski lapsevanemat aitama ja toetama, aga kui see keegi, nagu näiteks noorsootöötaja, sotsiaaltöötaja või sotsiaalpedagoog ei tea keda aidata, siis pole tühjast ootusest kasu. Lapsevanem võib karta pöörduda abi saamiseks, sest siit võib läbi paista kas lapsevanema enda tegemata töö kasvatusalal või hirm sotsiaalisüsteemi kliendiks sattumise ees. Kliiniline psühholoog Wolf (2012) kirjutab, et näiteks väljakutsuv käitumine, mis võib tunduda kui probleem, ei ole suunatud otseselt lähedastele, seda ei ole mõtet üldjuhul seostada reaktsiooniga konkreetsele inimesele (lapsevanemale), pigem tingib sellise käitumise noorukiea enda olemus. Ta toob välja, et tihti on lapsevanemad nõutud, sest nende tegevus või ka tegevusetus ei aita noort, see on periood mis lihtsalt on olemas ja tuleb üle elada. Õnneks või lohutuseks võib käsitleda teismeiga ajajärguna, mis saab ükskord läbi, küll mitte enne kui see arengperiood on igaveseks läbitud, kuid siiski (Wolf, 2012). Noore suhted oma vanematega muutuvad ja kohati tundub, et vanemad mõjuvad isegi ärritavalt, väljendub see siis, kui noore ja

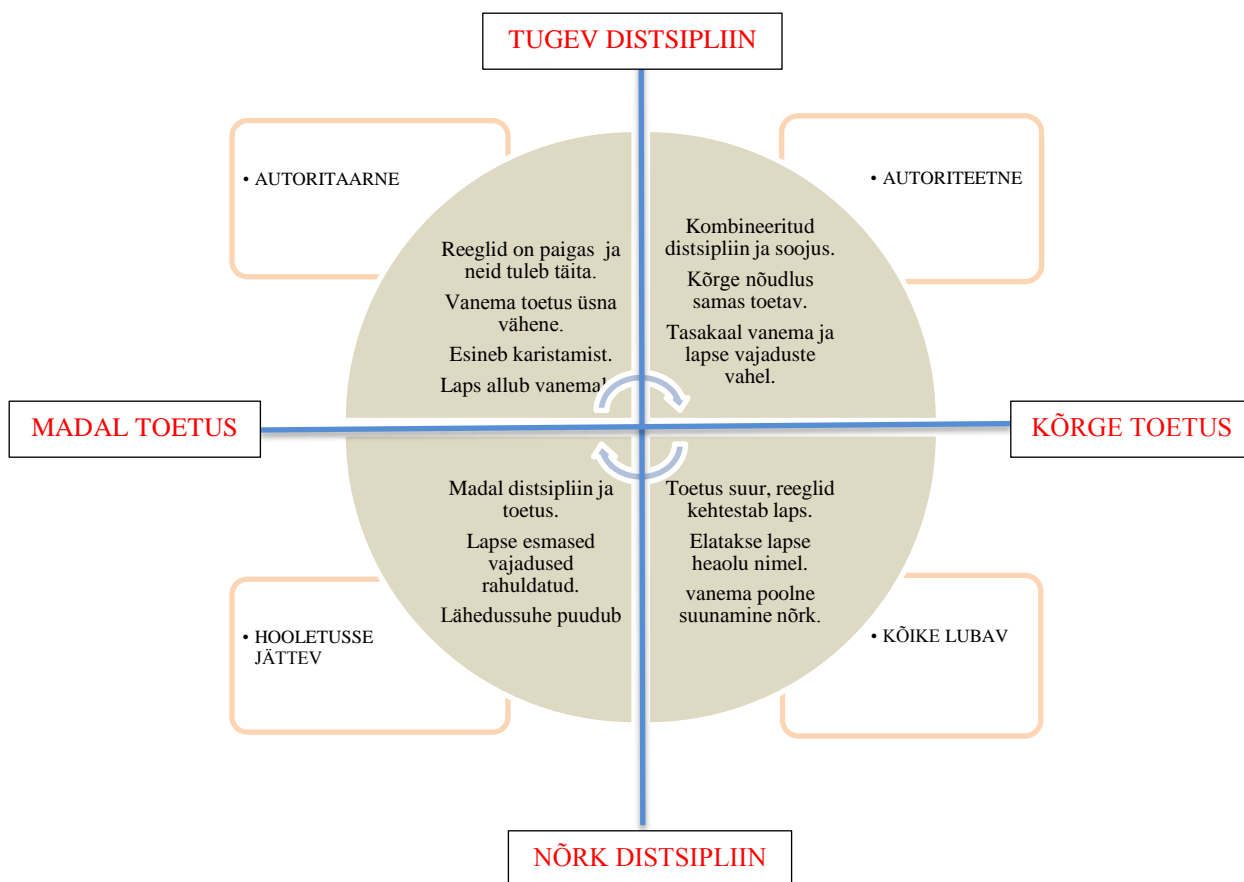
vanema arvamused erinevad ning noor hakkab järjest rohkem oma arvamust avaldama ning otse välja ütleva (Holleben ja Helms, 2014).

Kasvatusstiil

Erinevaid kasvatusstiile on uuritud noore kujunemise seisukohast ja leitud seoseid, et peres rakendatav kasvatusstiil võib esile kutsuda riskikäitumist ja mõnuainete tarbimist. Brigham Young'i ülikoolis sotsioloogide Bahr ja Hoffmann (2011) läbiviidud alkoholitarbimise ja perekonna kasvatusstiilide vahelise seose uuringus küsitleti viit tuhandet noort vanuses 12.-19. aastat. Uuringu tulemustes toovad uurijad välja, et kõige väiksem tõenäosus alkoholi tarbida ja ka sõpradega koos joomingutes osaleda on nendel noortel, kes pärinevad autoriteetse kasvatusstiiliga perekondadest. Lisatakse veel, et hoolivus, toetamine ja kontroll on noore kasvukeskkonnas olulised ja tõenäosus riskikäitumiseks, kuritegevuseks või mõnuainete tarbimiseks väiksem, kui ülejäänud kolme allpool kirjeldatava kasvatusstiiliga kodudes (Bahr ja Hoffmann, 2011). Käesolevas uuringus ei keskenduta niivõrd kasvatusstiilide analüüsile, kuid toodud ülevaade aitab selgitada noorte elukeskkonnas peresuhete ja kasvatuspõhimõtete seost riskikäitumise ilmnemisega.

Eeldan, et iga vanem soovib oma lapsele parimat, mis võiks väljenduda näiteks sobiva kasvukeskkonna võimaldamises, kujundamises, sotsiaalsete oskuste õpetamises, toetamises ja positiivses enesehinnangu soodustamises. Kuidas neid eesmärke saavutada? Väljudes uue ilmakodanikuga sünnitushaiglast, ei anta värsketele lapsevanematele kaasa juhendit või manuaali kuidas oma last kasvatama hakata ja kas ongi vaja kasvatada, ta kasvab ise.

Vanemate kasvatusstiile on selgitanud ja püüdnud grupeerida Baumrind (1991), kes paigutab ühele poole nõudlikkuse või distsipliini ja teisele poole toetuse või soojuse, mida laps vajab. Oluline on vanema oskus seada piire, olla nõudmistes järjepidev ja näha lapse eakohast käitumist, sealjuures pakkuda turvalist elukeskkonda, turvatunnet, hoolitsust arvestades lapse tegelike vajadustega (Baumrind, 1991).

Joonis 1. Lapsevanemate poolt rakendatavad kasvatusstiilid.

Allikas: Baumrind (1991).

Olenemata noore perekonnas rakendatavast vanemate poolsest kasvatusstiilist, on teadmata teismelise sõprade ringi kodune lapsevanema poolne lähenemine reeglite kehtestamise või toetuse pakkumise osas.

1.4 Koolikeskkond

Kool on keskkond, kus üldjuhul ilmnevad sotsiaalsed probleemid lapse esimesse klassi astumisel ja jätkuvad nii läbi aastate, võimendudes puberteedi ehk noorukieas. Seda eeldusel, et problemsituatsioonid ei ole leidnud käsitlemist ja lahendust. Kui õpilasel esineb õpiraskus või käitumisprobleem, mis koolikeskkonnas ei leia täiskasvanu sekkumist, võib noor tunda ennast

haavatavana ja on seega vastuvõtlik välistele mõjutajatele, mis sageli on negatiivsed ning võivad väljenduda ennast ohustava tegevusena.

Kooli roll ühiskonna üldises arengus ja järjepidevuse osas on väga oluline. Läbi kooli rolli ja läbi hariduse tulevad kõige paremini välja ühiskonnas esinevad lahendatud ja lahenduseta probleemid (Leino, 2002).

Koolikohustus on riigis kehtiva Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi kohustus osaleda õpilasel õppetöös, kas päevakavas etteantud õppes või individuaalse õppekava alusel, mille eesmärgiks on teadmiste omandamine vastavalt oma oskustele ja võimetele. Seaduses on kehtestatud koolikohustuslik isik alates seitsmendast eluaastast kuni põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni (RT I 2010, 41, 240).

Kool on haridusasutus kus ei keskenduta ainult õppekavas ette antud nõuete täitmisele, vaid koolis moodustub kompaktne tervik ühiskonna osana. Mitte, et varasemalt oleks noor metslase kombel elanud, vaid koolis algab uus etapp millega luuakse alustala edasiseks toimetulekuks. Noor iseseisvub, valib, vastutab, kogeb, luues oma maailma endale sobivaimate liikmete ning tõekspidamistega. Kuidas ja mil määral noor oma maailmapilti kujundab, sõltub suuresti teda ümbritsevast lähimast ringkonnast nagu perekond, sõbrad, kool, õpetajad, autoriteedid jne.

1.5 Sõpruskond

Sõprade olemasolu on igale inimesele oluline, eriti just noorele, kellel tekivad elulised küsimused arenguetapis teismelisest - täiskasvanuks. Lapsevanemad tunduvad mõne olulise teema arutamiseks kauged, sõbrad täidavad selle tühimiku, sest üldjuhul on sõbrad üheeaalised ja kogevad sarnaseid tundeid, küsimusi, uudishimu ja segadust. Kas sõprade mõju on positiivne või negatiivne ei pruugi noor ise tajuda, talle on üldjuhul oluline ainult sõprade olemasolu.

Sõprussuhetel on noorukite vaatenurgast väga oluline roll ütleb Guzman (2007) ja seda just eriti murdeas, kui noorte vaheline sõprussuhe muutub intiimsemaks, püsivamaks ja justkui sõltuvust tekitavaks. Noorte mõttemaailmast arusaamine aitab toetada noori ja nende valikuid suhete loomisel, sõprade mõju võib olla nii positiivne kui negatiivne. Sama autor lisab, et ei tasu koheselt mõelda, et sõprussuhted võiksid tuua ainult riskikäitumist ja ebameeldivaid kogemusi, vastuhakku ja tülisid, sest tegelikult võib sõprade toetusel paraneda teismelise motivatsioon

õppida, sportida ja hobidega tegeleda. Noored on ise välja toonud, et tegelikult ei survesta nende sõbrad ja tuttavad neid riskikäitumisele, vaid soovivad pigem sõltuvusainetest eemale hoida (Guzman, 2007).

Nooruki emotsionaalne ja sotsiaalne areng sõltub McNeely ja Blanchard (2009) lähenemise kohaselt tervislikust elukeskkonnast, kui hästi on lahendatud näiteks suhtlemisvõimalused, vastastikune koostöö, analüüsivõime, usaldusküsimused, mis omakorda võimaldavad noorel sõpruskonna survele või õhutusele vastu seista ning kaaluda ohte ja riske. Veel toovad nad välja, et sotsiaalsed oskused aitavad teismelisel sulanduda eakaaslaste seltskonda ja tunda ennast osana massist, seda-enam, et pereringis veedetakse järjest vähem aega ning sõprade olemasolu võib hakata noort kujundama ja mõjutama (McNeely ja Blanchard, 2009).

1.6 Uurimuse teoreetiline raamistik

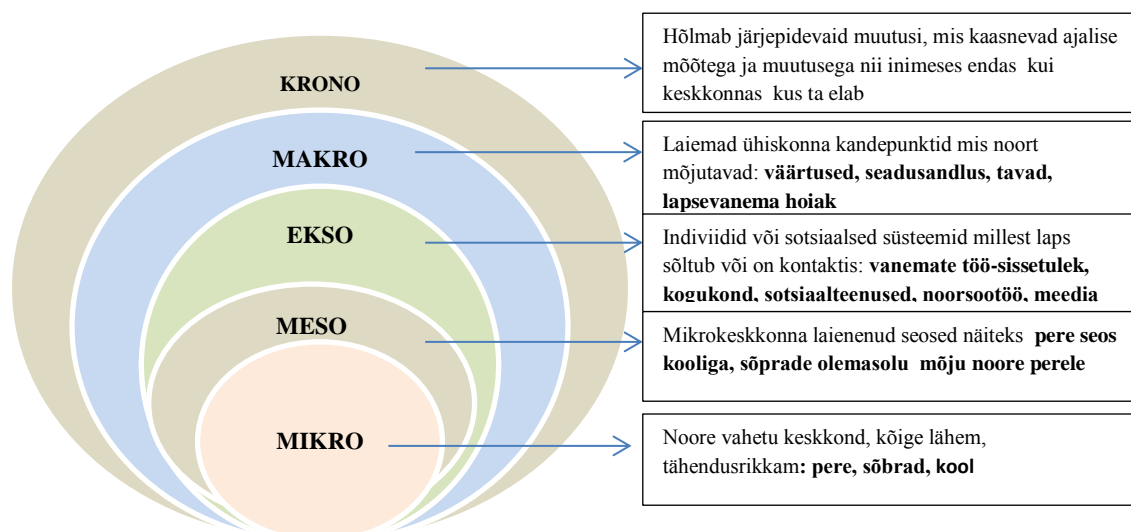
Teooria käsitlemine uurimuses on oluline kuna võimaldab luua raamistiku, mis toetab teemast arusaamist ja aitab lahti mõtestada töös käsitletavaid sotsiaalseid probleeme.

Uurimuse teoreetiliseks aluseks on sotsiaalökoloogiline teooria, mis keskendub inimese erinevatele arenguetappidele ja sotsialiseerumisele ühiskonnas. Kujutades ette inimarengut on esmalt oluline mõista tervet keskkonnasüsteemi, milles protsess toimub. Bronfenbrenner (1979, 1994) olles sotsiaalökoloogilise teooria looja, käsitleb ökoloogilise mudeli puhul erinevaid struktuure, kus viie ühise keskpunktiga süsteemi loovad mikro-, meso-, ekso-, makro- ja kronosüsteemid. Süsteemi keskpunkti märgistab antud töö käsitluses laps, noor vanuses 15.-16. eluaastat, kelle elukeskkonda kõik toodud süsteemid erinevatel hetkedel mõjutavad. Loetletud keskkonnasüsteemide kaudu selgitab Bronfenbrenner kuidas vahetu ja last ümbritsev keskkond ning vastastikune interaktsioon selles, mõjutab lapse kasvuperioodi ja arengut. Antud teooriat võib käsitleda ka inimarengu seisukohast, mis uurib ühiskonna erinevaid käsitlusi, põimkohti, mis mõjutavad inimese eluteed. Mistahes toodud süsteemis esinev muutus võib esile kutsuda ja põhjustada häireid teistes keskkonna süsteemides (Bronfenbrenner, 1979).

Noore inimese arenguetappe mõjutavad erinevad tegurid, mis tulenevad ümbritsevast keskkonnast, aga ka laiemast sotsiaalsest kontekstist, milles erinevad elemendid sisalduvad (joonis 2).

Teoreetiline raamistik annab võimaluse toetuda noorte heaolu, toimetuleku ja riskikäitumise käsitlele paigutades noore ökosüsteemi osana pidevasse interaktsiooni. Eeldades, et tänapäeva noor väärtustab arengut ja edasiminekut ning püüdleb täisväärtusliku rolli suunas ühiskonna liikmena on kodul, koolil ja sõpradel kui mikrosüsteemi osadel kandev roll noore valikute mõjutajana. Siit võibki tuua veelkord välja ökoloogilise lähenemise, kui areneva indiviidi ja teda ümbritseva ning mõjutava pidevas muutuses oleva keskkonna vahelise kahepoolse kohandumuse, sobitumise (Bronfenbrenner, 1979).

Joonis 2. Noore arenguprotsessi mõjutavad interaktsioonis olevad süsteemid.

Allikas-Andmed: kohandatud ja muudetud Bronfenbrenner, U. (1994). *Ecological models of human development*.

Rolliühmasus

Ülal toodud teoreetilises käsitleluses on keskpunktis laps nii nagu ka antud töös, kus sihtrühmaks 15-16-aastane tekstis edasipidi noor. Käsitledes konkreetset vanuserühma toon juurde psühhosotsiaalse arengu teooria, kus käsitletakse inimarengu astmeid mida on kokku kaheksa, ja kus viiendas astmes selgitab teooria autor Erikson käesolevas uuringus sihtrühmana kajastatud

vanusest tulenevaid käitumise erisusi. Arvan, et puberteedia lähem selgitus aitab mõista noorte jaoks keerulist eluetappi. Eriksoni (1963: 273) psühhosotsiaalne areng läbi mudeli astmete toob välja viienda astmena vanusegrupi, kuhu kuuluvad 12-18 aastased noored keda võib nimetada, kui rolliähmasuses ja identiteedi otsinguil olevaiks, ehk kes sa oled ja kuidas sa sobitud ühiskonda. Sama autor selitab, et teismelise mõistus põhiolemuselt on nagu teatud tähtaegadel edasi arenev süsteem, psühhosotsiaalne seisund lapsea ja täiskasvanuea vahel, kus lapseas õpitud moraali reeglid ja täiskasvanute maailmale omane väärtuspõhine ja eetiline maailmakäsitlus kohtuvad (Erikson, 1963).

Murdeea periood võib noores vallandada soovi katsetada piire ja väljuda kindlast ning turvalisest lapsea rollist. Järjest rohkem soovitakse iseseisvust, otsustusvõimet, mis tihti päädib täiskasvanute jäljendamisega ja ka stereotüüpide ning rollide ülevõtmisega unustades tegelikud vanusest tulenevad õigused ja kohustused, riskides iseenda heaoluga. Noore läbimõttlemata ja mitte eakohane käitumine võib kaasa tuua riskikäitumise, ohustades ennekõike iseend ning mõjutades seeläbi ümbritsevates keskkonnasüsteemides ka teisi.

1.7 Varasemad uuringud

Noorte riskikäitumine, tervislik seisund, kuriteoennetus, vabaajakasutus, haridusküsimused jne. on teemad, mis huvitanud uurijaid aastakümneid nii Eestis kui mujal maailmas. Analüüsi mõttes on huvipakkuvad võrdlusuuringud, mis toovad välja uuritava sihtgrupi esinevad probleemide väljad, lisades raportisse võimalikud ja soovituslikud edasised uurimissuunad või ennetustegevused. Toon välja mõned uuringud paljudest, mis otseselt seotud 15-16-aastaste vanuserühmaga ja mõne, mis kajastab kohaliku omavalitsuse osalust noorte riskikäitumise valdkonnas.

“Uimastitarvitamine koolinoorte seas” ehk ESPAD on Euroopa kooliõpilaste narkootikumide ja alkoholi kasutamise võrdlusuuring (*European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*). Uuringut korraldatakse iga nelja aasta tagant ja seda koordineerib Euroopa Nõukogu Pompidou Grupp ning Rootsi Alkoholi ja Narkootikumide Kasutamise Keskus (CAN). Eesti

küsitlust aitavad läbi viia Tervise Arengu Instituudi tellimisel Tallinna Ülikooli rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituudi (RASI) sotsioloogid. Eesti on ESPADi uuringus osalenud aastatel 1995, 1999, 2003, 2007 ja 2011. Uuring annab ülevaate 15-16-aastaste kooliõpilaste hoiakutest legaalsest ja illegaalsest uimastite tarvitamise suhtes ning uimastitarvitamise levikust. Uuringu eesmärgiks on välja selgitada koolinoorte kogemused ja hoiakud uimastite tarvitamist puudutavates küsimustes, tuua välja tegurid, mis mõjutavad narkootiliste ainete kasutamist (Kobin jt 2012). Kuues uuring viiakse läbi 2015 kevadel, kasutades juba välja töötatud küsimustikku ja metoodikat (ESPAD, 2015).

Justiitsministeeriumi poolt tellitud ja Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna lektori Anna Markina läbiviidud rahvusvaheline laste enesekohase hälbiva käitumise uuringu (International Self-Reported Delinquency Study ehk ISRD-3) peamine eesmärk on välja selgitada ja võrrelda omavahel tendentse alaealiste õigusrikkumiste toimepanemises ja kuriteo ohvriks langemises. Uuring viidi läbi Eesti üldhariduskoolide 7. – 9. klasside õpilaste seas, kes on vanuses 13-16 aastat ajavahemikul detsember 2013 – veebruar 2014. Kokku küsitleti 3631 õpilast nii eesti, kui vene koolides ja küsitlus oli veebipõhine. Välja on toodud, et sagedaseim riskikäitumine on alkohoolsete jookide tarvitamine. Lastel, kellel on oma vanematega usalduslikud ja head suhted, on õigusrikkumiste sagedus kaks korda väiksem. Riskifaktoritena tuuakse välja perevägivald ja vanemate alkoholi- ja narkoprobleemid (Justiitsministeerium, 2014).

Aastal 2014 valmis Eesti Rakendusuuringu keskus Centar poolt koostatud uuring „Kuriteoennetus ja jätkutugi kohalikul tasandil“, mis on läbi viidud Justiitsministeeriumi tellimisel Euroopa Majanduspiirkonna programmi „Riskilapsed ja -noored“ raames. Uuringus tuuakse välja kohalike omavalitsuste ja kohaliku tasandi organisatsioonide (KOV-id, koolid ja lasteaiad, maavalitsused, politseiprefektuurid ja kuriteoennetusega tegelevad organisatsioonid) ennetustöö aastatel 2010-2013 keskendudes lastele ja noortele suunatud meetmetele. Uuring tõi välja koostöökohad kuidas ja kellega, mil määral ja missugustest vahenditest ning allikates kuriteoennetust finantseeriti (Luuk, Järve, Kaska, 2014).

Laste ja noorte süütegude ning hälbiva käitumise ärahoidmisele suunatud tegevustest oli populaarseim noorte vaba aja sisustamine, tegelenud 81% asutustest. Lastele ja lapsevanematele korraldasid kuriteoennetusliku sisuga üritusi ning viisid läbi tegevusi tubaka, alkoholi ja

narkootikumide ennetuseks ligikaudu pooled uuringus osalenud organisatsioonid. Edaspidi soovivad prefektuurid ennetustegevuses suurendada 15-16-aastaste osakaalu, kes ei ole teatud aja jooksul uimasteid tarvitanud, pöörata suuremat tähelepanu alaealiste poolt toimepandud narkoväärtegude väljaselgitamisele ning langetada noorte kanepi proovijate osakaalu. Uuringust selgus, et laste ja noorte hälbiva või kuritegeliku käitumise ärahoidmisele suunatud ennetustöö hõlmab eelkõige sotsiaalset ennetustööd (Luuk, Järve, Kaska, 2014).

Tallinn linnas on läbi viidud SEYLE sekkumisuuring. SEYLE (Saving and Empowering Young Lives in Europe) ehk Säätame ja võimestame noori elusid Euroopas, on üle-euroopaline sekkumisuuring, mis kestis kolm aastat (2009-2011) ning Eestis rahastasid tegevusi Euroopa Komisjoni 7. Raamprogramm ja Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Eestis oli projekti partneriks Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut (ERSI). Projekti käigus küsitleti 14-15-aastaseid õpilasi tervise- ja riskikäitumise, vaimse tervise seisundi, elustiili ning suhete valdkonnas. Uuring toimus juhuvaliku alusel Tallinna üldhariduskoolides ja uuringus osales 1038 õpilast. Ühe küsimusena uuriti õpilaste kaebusi ja tajutud stressi viimase 12 kuu jooksul, mille kohta saab öelda, et nii tütarlapsed (26%) kui noormehed (18%) tajuvad stressi iganädalaselt. Kindlalt joonistub välja ka üksinduse tunnetus ja esineb muresid, mis ei lase magada (ERSI, 2011).

Aastal 2010 viidi läbi uuring Tartu noorte (9-19-aastased) ja lastevanemate rahulolu arendavate vabaaja veetmise võimaluste kohta, kus selgus, et vanematele on kõige olulisem lapse arengut soodustavad tegevused ja ettevõtmised, mis ühtlasi aitavad noort hoida eemal kahjulikest riskikäitumisest viitavatest mõjuritest. Samas uuringus toodi välja, et 11% noortest ei osale mitte üheski võimalikus vaba aega sisustavas tegevuses, tuues põhjenduseks ajapuuduse, huvipuuduse, õppetöö mahukuse ning soovi viibida hoopis koos sõpradega (Eesti Uuringukeskus, 2010).

Tartu Linnavalitsuse noorsooteenistus viis läbi uuringu Noorte kogunemiskohtade kaardistamine Tartu kesklinnas: sisend kontakt- noorsootöö teenuse pilootprojektiks 2012 kevadel. Uuringu raames kirjeldatakse Tartu kesklinnas kogunevaid noortegruppe ja nende käitumist. Noortega läbi viidud intervjuud ja vaatlustulemused kinnitavad, et alkoholi ja tubakatoodete tarvitamine on laialt levinud 13-17-aastaste alaealiste seas (Toomela ja Õuema, 2012).

Minu andmetel ei ole riskikäitumise ja noorte eluolu ning elutingimuste uuringut teismelistele vanuses 15-16-aastat eraldi ainult Tartu linna kontekstis varem läbi viidud.

1.8 Probleemipüstitus

Erinevates uuringutes, mis on läbi viidud koolinoorte seas tuleb ikka ja jälle välja Eesti koolilaste tervise- ja riskikäitumine, mis Euroopa riikide hulgas silma paistab, viimati uuringu „TerVE kool“ tulemuste põhjal (Kõnnussaar, 2014). Väidetavalt on lapsed erinevatest ohtudest teadlikud kuid vaatamata teadmistele käitutakse siiski riskeerivalt, ennast ja kaaslasti ohtu seades.

2011. aastal läbi viidud ESPAD uuring toob välja, et poisid olid sagedasemad tubakatoodete proovijad ning alustasid nooremalt: 52% poistest ja 38% tüdrukutest on proovinud suitsetamist 12-aastaselt või nooremalt. Küsitluses osalenud 15–16-aastaste kooliõpilaste hulgas oli ESPAD-i uuringu põhjal tubakatooteid proovinud juba ligikaudu kolmveerand (73%) uuringus osalenud noortest. Igapäevaselt suitsetas enda sõnul 15-16-aastaste hulgas 16% tütarlastest ja 19% noormeestest. Kui poiste osas võib öelda, et regulaarsete suitsetajate hulk on vähenenud, siis tüdrukutel on mõnevõrra tõusnud (Kobin jt 2012). Sama uuring toob välja, et noored mitte ainult ei proovi alkoholi, vaid tarbivad suuri koguseid ja regulaarselt. 15-16 aastastest oli 53% vastanutest enda sõnul viimase kuu jooksul vähemalt korra tarbinud viis või rohkem alkoholisaldusega jooki järjest (Kobin jt 2012).

Tubakatooted, alkohol ja erinevad sõltuvust tekitavad ained on Eestis riigi tasandil kaetud strateegiatega nii alkoholi-, tubaka- kui illegaalsete uimastite tarvitamise ennetamiseks. Alkoholiseaduses §46-47 on selgelt kirjas, et alaealisel on alkohoolse joogi tarbimine ja omamine keelatud. Meetmena alaealise alkoholi tarbimise tagamiseks rakendatakse müügikeeldu, kontrollides vanust isikut tõendava dokumendi alusel (RT I 2002, 3, 7). Tubakaseadus §27-28 sätestab, et alaealisel on keelatud omada tubakatooteid, neid tarvitada, neid osta, alaealisele müüa. Lisaks on keelatud viibida suitsetamisruumis või suitsetamiseks ettenähtud alal (RT I 2005, 29, 210). Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadusest tulenevalt on olenemata vanusest keelatud antud aineid omada ja kasutada (RT I 1997, 52, 837).

Vaadates noorukite seas keelatud ainete kasutamise esinemist võiks arvata, et nendest strateegiatest enam üksi ei piisa. Mis soodustab, mõjutab või sunnib noori seadusevastaselt käituma? Selleks, et tagada noortele nende kogukonnas võrdsed võimalused, toetavad tugisüsteemid on oluline kaardistada riskikäitumise taset Tartu linnas.

15-16 -aastaste kooliõpilaste heaolu ja elutingimuste, riskikäitumise ning ajakasutuse vahelisi võimalikke seoseid on hea välja selgitada Tartu näitel, rahvusvahelise programmi „Youth in Europe“ uuringu raames, mille korraldasid Sotsiaalministeerium, Tartu linn ning Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituut ajavahemikul oktoober – detsember 2014.

1.9 Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on teada saada milline on noorte riskikäitumise tase Tartu linnas 15- 16-aastaste noorte hulgas.

Uurimisprobleemina tahaksin välja selgitada millist seost omab noorte riskikäitumine olukorraga perekonnas ja koolis ning suhetes sõpradega?

Lähtuvalt eesmärgist on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

- Millised riskikäitumise tunnused esinevad noorte hulgas kõige rohkem?
- Kas ja milliste riskikäitumise liikide korral esineb seos riskikäitumise ja koolis ennast halvasti tundmise vahel?
- Millised on seosed noore ja tema sõprade riskikäitumise osas?
- Kas suhted perekonnas on seotud noore riskikäitumisega?

Käesoleva töö empiirilise analüüsi aluseks kasutan esmaseid andmeid, mis on kogutud Tartu üldhariduskoolides rahvusvahelise uuringu "Youth in Europe" raames ajavahemikul oktoober – detsember 2014. Noorte eluolu, hoiakuid ja riskikäitumist käsitleva uuringu korraldasid Sotsiaalministeerium, Tartu linn ning Tartu Ülikool rahvusvahelise programmi raames.

Projekti „Youth in Europe“ raames tehtud uuringud, mida koordineerib Islandi Sotsiaaluuringute ja Analüüsi Keskus ICSRA, on toimunud alates 2005. aastast. 2014. aastal osales programmis 14 Euroopa riiki ja 23 linna. Eestis viidi uuring läbi peale Tartu veel Tallinnas ja Tapal.

II PEATÜKK: METOODIKA JA VALIM

2.1 Töö metodoloogiline raamistik

Lähtudes uurimuse eesmärgist, kus soovin teada saada Tartu linnas noorte riskikäitumise esinemise kohta, peaks töö empiiriliste andmete alusel olema võimalik selgitada milline on 15-16-aastase eluhoiak ja mis võiks mõjutada riskikäitumise avaldumist.

Käesolevas uurimistöös kasutan kvantitatiivset uurimismeetodit. Uuriija liigub deduktiivselt alustades üldistava ideega kasutades kindlat andmekogumise meetodit, mille abil on võimalik saada täpseid numbrilisi näitajaid. Arvandmed näitavad abstraktsete ideede empiirilist esindatust, sest oluline on empiiriline reaalsus (Neuman, 2006). Toodud meetodi juures võiks eeldada, et puudub uurija subjektiivsus, sest eksisteerib uurimisprotsessi kindel ülesehitus ja lähenemine on erapooletu. Õunapuu (2014) toob välja, et kvantitatiivne uurimistöö tegeleb väliste nähtustega, mida saab mõõta ja selgitada välja põhjuslikud ning korrelatiivsed seosed. Antud uuringus püstitasin neli uurimisküsimust, mida asun kontrollima. Sotsiaalteadlaste mõõtmistulemuste kvaliteeti näitab usaldusväärsus ja kehtivus mis võimaldab luua tõepäraseid järeldusi (Neuman, 2006).

2.2 Uuritav sihtrühm

Sihtrühma kuulub noor vanuses 15-16-aastat ja õpib Tartu linnas nii eesti kui vene õppekeelega üldhariduskoolis 9. või 10. klassis.

2.3 Andmete kogumine – uurimisinstrument

Tartu Ülikoolil oli võimalus olla partneriks ja seeläbi osaleda Sotsiaalministeeriumi ning Tartu Linnavalitsuse poolt Tartusse toodud ja läbiviidud Euroopa ühe suurima noorte heaolu

parandamisele ning paremale tervisekäitumisele suunatud programmi „Youth in Europe“ töögrupis. Tegemist on 2005. aastal Islandil algatatud ning organisatsiooni ECAD (European Cities Against Drugs) poolt koordineeritava projektiga, mille sihiks, lõppeesmärgiks on noorte parem toimetulek ja tervisekäitumise parandamine. Uuringutulemused aitavad efektiivsemalt läheneda ja pikemas perspektiivis konkreetseid tegevusi välja töötada, mitte ainult kohalike omavalitsuste tasandil, vaid ka riiklikul tasemel. Tartus küsitleti uuringu käigus üldhariduskoolide 9. ja 10. klasside õpilasi.

Õppides Tartu Ülikoolis avanes minul, kui tudengil võimalus praktika raames osa saada rahvusvahelisest noorte eluolu ja riskikäitumise uuringust, kus ma osalesin aktiivselt andmekogumise töögrupis. Esimese sammuna tutvustati projekti koolijuhtidele, peale mida edastati lapsevanematele teade projekti kohta. Teade oli kasutatav ka kui lapse uuringus osalemise keeldumise vormina vanema poolt, kui vanem ei soovinud oma lapse osalust. Kokku viidi viieliikmelise küsitlejate grupi poolt ajavahemikul oktoober – detsember 2014, läbi valikvastustega ankeetküsitlus kahekümnes Tartu koolis: Hugo Treffneri Gümnaasium; Miina Härma Gümnaasium; Tartu Aleksander Puškini Kool; Tartu Annelinna Gümnaasium; Tartu Descartes'i Kool; Tartu Forseliuse Kool; Tartu Hansa Kool; Tartu Jaan Poska Gümnaasium; Tartu Karlova Kool; Tartu Kesklinna Kool; Tartu Kivilinna Kool; Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium; Tartu Mart Reiniku Kool; Tartu Raatuse Kool; Tartu Tamme Gümnaasium; Tartu Variku Kool; Tartu Veeriku Kool; Tartu Waldorfgümnaasium; Tartu Katoliku Hariduskeskus ja Tartu Erakool (TERA). Andmete kogumise jooksul oli mul võimalus uuring läbi viia 13 Tartu koolis, 19-nes erinevas klassis.

Uurimisinstrumendiks oli ankeetküsitlus, mis koosnes 79 küsimusest, mille hulgas leidis 76 kinnist küsimust ja 3 lahtist küsimust. Antud küsitlus „Euroopa Noored“ oli koostatud Islandi Ülikooli poolt ja kohandatud Eesti tingimustele. Küsimustiku täitmiseks oli planeeritud klassis 45 minutit, kuid esines juhtumeid, kus õpilane vajab rohkem aega. Peale ankeedi täitmist asetaski õpilane selle ümbrikusse ja sulges kindlalt. Tagatud oli vastajate anonüümsus ja vastuste konfidentsiaalsus. Õpilased istusid eraldi pinkides, et vältida olukorda, kus pinginaabrit võiks huvitada kaaslaste delikaatsed andmed ja vastused. Anketeerimise ajal ei liikunud koolipersonal mööda ruumi, enamikel juhtudel viibis ruumis ainult uuringu läbiviija. Kui õpilane soovis mõnda

ebaselget küsimust täpsustada, sulges ta enda ees oleva ankeeti ja küsimuse vaatasime koos üle puhtast, märkmeteta küsimustikust. Ümbrikud markeerisime ja pakendasime Tartu Ülikoolis, edasi saadeti need Islandi Ülikooli, kus kõik ankeedid vastava aparatuuriga skaneeriti ning saadud andmetest moodustati andmefail, mida on võimalik kasutada edasiseks analüüsiks statistikapaketi SPSS-ga.

2.4 Valim

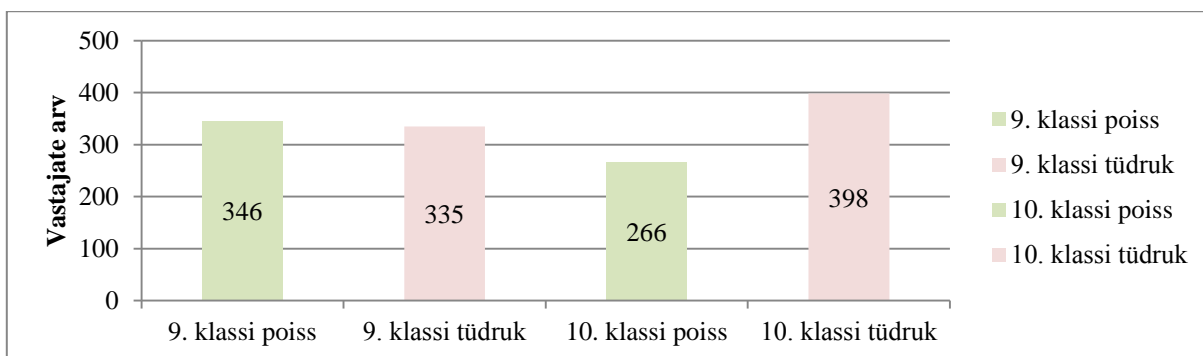
Pärast laekunud ankeetide puhastamist jäid alles 1344 õpilase andmed, neist 45,5% olid poisid ja 54,5% tüdrukud. Klasside lõikes jagunesid 9. klassis vastavalt 681 vastajat (50,6%) ja 10. klassis 663 vastajat (49,4%). Õpilased, kes uuringus osalesid olid pärit erinevast keelekeskkonnast, eesti õppekeelega ning vene õppekeelega koolidest, nendest 80,5% pärines eesti kodukeelega, 9,1% kasutab eesti keelt koos teise keelega ja 9,9% kasutab ainult teist keelt oma kodukeelena. Puuduvaid vastuseid kodus räägitava keele osas oli kuus.

2.5 Analüüsimeetodid

Kogutud empiiriliste andmete statistiliseks analüüsimiseks kasutan programmi SPSS (Statistical Package for Social Sciences). Lisaks kasutan Microsoft Excelit millega teen joonised ja tabelid. Uuritavast teemast esmase kirjeldava ülevaate saamiseks kasutan tunnuste iseloomustamiseks ühemõõtmelist analüüsi ehk sagedustabelit, kus on hea vaadata mitu korda konkreetne tunnuse väärtus esineb ja milline on tema protsentuaalne osakaal. Edasi liigun mitmemõõtmelise analüüsiga risttabelite juurde, kus saan võrrelda sagedusjaotusi mitme erineva kategooria näiteks 9. klassi noormehed, 9. klassi tütarlapsed ning 10. klassi noormehed ja 10. klassi tütarlapsed lõikes. Seose olemasolu tunnuste vahel on testitud χ^2 -statistikuga. Kõik tekstis märgitud seosed kehtivad olulisusenivool $p < 0,05$.

III PEATÜKK: UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU

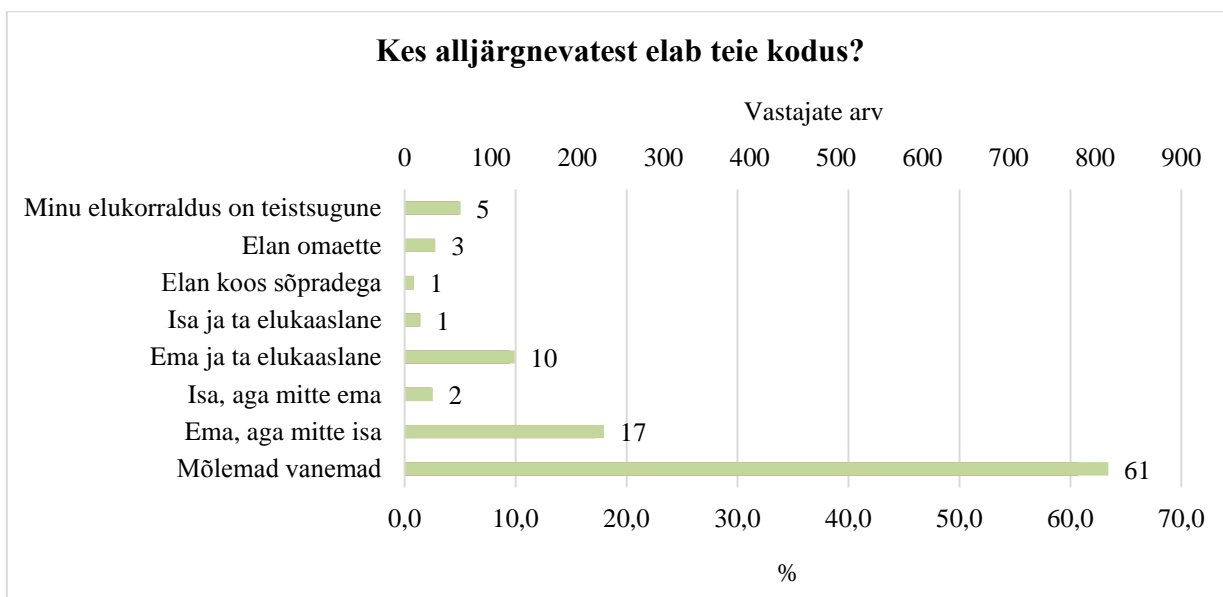
Käsitlen esmalt vastanute iseloomustamiseks tunnuseid, mis annavad sissejuhatava ülevaate õpilase isikuandmete ja noore lähema pereringi ning elukorralduse kohta. Töös kasutan tulemuste esitamiseks protsenti, mis on ilma puuduvate väärtusteta.

Joonis 3. Vastajate arvuline jaotus soo lõikes, kaalutud andmed.

Uuringus osales tütarlapsi 121 võrra rohkem, kui noormehi (vt joonis 3).

Kellega noor oma kodust keskkonda jagab püüdis välja selgitada küsimus kodus elavate inimeste kohta (vt joonis 4). Mõlema vanemaga elab koos üle poole vastanutest (61%). Emaga, aga mitte isaga elab 17% vastanutest, isaga elab 2% vastanutest.

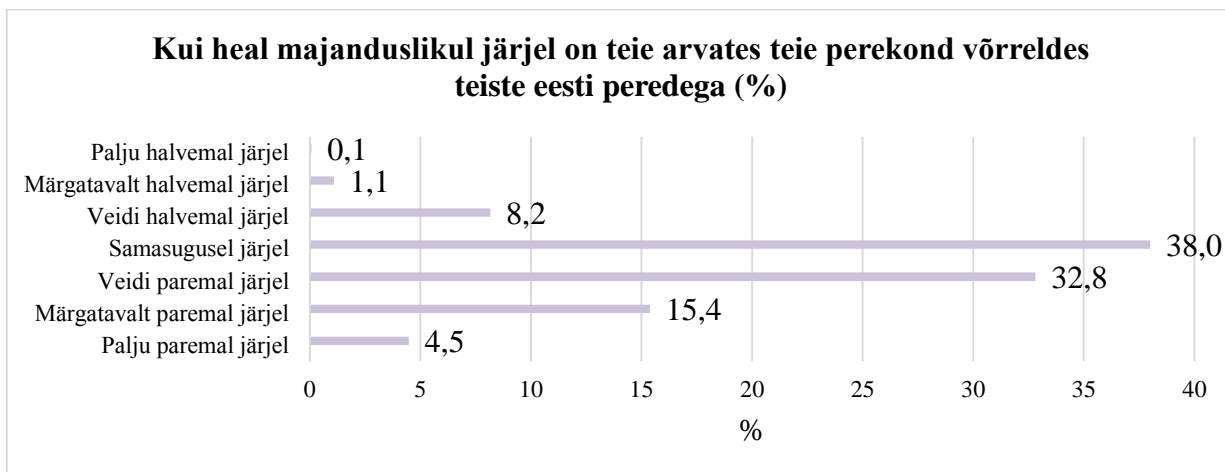

Joonis 4. Noore koduses keskkonnas koos elavad inimesed (%).

Lähtudes töös käsitletud sotsiaalökoloogilisest teooriast on perering noore lähim süsteem, milles toimub baasvajaduste rahuldamine, turvalisuse tagamine ja üldine areng. Vaadates andmeid on mul raske tõlgendada vastanute elukorraldust, mis on teistsugune, elatakse omaette või koos sõpradega, mis moodustab kokku 9% vastanutest. Kuna küsimus ei võimaldanud selgitada teistsugust elukorraldust ei selgu, kas noor elab vanavanemate või sugulastega ja mis põhjusel.

Perekonnas elavad vanemad kuuluvad tööealise elanikkonna hulka ning nende hõivatus või mittehõivatus mõjutab reaalselt elukvaliteeti, mida nad iseendale ja oma lastele pakkuda suudavad. Kuna ei ole teada kas variant „töötab kodus“ on tasustatud maksustatava tuluga, toon välja, et 85% nii isadest kui ka emadest töötab kas osalise koormusega, täisajaga või välismaal (10%). 3% vastanud noorte vanematest olid anketeerimise ajal töötud.

Joonisel 5 on välja toodud vanemate tööalane edu noore hinnanguna pere majanduslikule järjele. Vaadates analüüsis saadud tulemusi, võib öelda, et noor oskab või vähemalt proovib hinnata pere sissetulekut ning näeb seda pigem positiivsena kui negatiivsena. Samas on siiski 9,4% vastanud noortest seisukohal, et nende perekond on veidi halvemal kuni palju harvemal järjel.

Joonis 5. Noore hinnang pere majanduslikule heaolule.

Kuna uuringus osalev sihtrühm kuulub koolikohuslaste hulka, tuli anda küsimustiku täitmisel vastuseid ka kooli ja hariduse küsimustes. Välja toon enesetunde väärtuse, kus peaaegu alati või sageli tunneb ennast koolis halvasti 8% noormeestest ja 11% tütarlastest, lisaks on 34% neid noori, kes tunnevad ennast vahel koolis halvasti.

Millisena tajub noor vanema panust kui tekib vajadus, soov nõuannete järele, toetava sõna või lihtsalt soojuse, helluse järele, on välja toodud protsendiline esitus tabelist nr. 2. Isiklikud teemad on need, milles noored ilmselt ei tunne ennast kindlalt vanematega suhtlemisel, ehk 21% noormeestest ja 28% tütarlastest väidab, et oma probleeme vanematega arutada on neil üsna raske või väga raske. Samas saab välja tuua, et noorte hinnangul hoolivad ja soojad suhted pereringis on suures positiivses ülekaalus.

Tabel 2. Vanemate panus noore hinnangul lähedastes, toetavates suhetes (%; noormees, tütarlaps).

Kui kerge või raske on teil oma vanematelt saada:	Väga raske	Üsna raske	Üsna kerge	Väga kerge
Hoolivat ja sooja suhtumist	1/2	7/10	50/39	42/49
arutada teie isiklike probleeme	6/8	15/20	46/40	33/32
Nõuandeid õppimise kohta	5/5	11/15	42/40	42/40
Nõuandeid teie muude ettevõtmiste kohta	5/4	10/13	44/40	41/43
Abi igasugustes asjades	3/2	6/9	42/38	49/51

Noore hinnang oma ümbruskonnale andis suures osas positiivsed tulemused. 90% noormeestest ja 89% tütarlastest on rahul oma elukeskkonnaga ning toovad välja, et selles on igapäevaselt hea elada.

Milliseid võimalusi spordiga tegelemiseks noore elukeskkond pakub, kui intensiivselt spordiga tegeletakse või kas üldse noore ajakasutusse toodud tegevus mahub, saab analüüsi alusel välja tuua. Võrdselt nii noormehed, kui tütarlapsed (42%) tegelevad spordiga 2-3 korda nädalas. Neli korda nädalas kuni iga päev tegeleb spordiga 44% noormeestest ja 32% tütarlastest. Välja saab tuua veel, et 21% vastanud noortest ei tegele peaaegu mitte kunagi kehakultuuri või spordiga.

Noored on seisukohal, et sõprade austuse ning usalduse pälvimiseks on parimaks tegevuseks hea õppimine, füüsiline aktiivsus ehk sportimine, enese-eest hoolitsemine, mis tagab hea väljanägemise ning muusika kuulamine. Sõprade austust vähendab noore hinnangul mõnel määral või kõvasti, alkoholi tarbimine, sigarettide ja kanepi suitsetamine, varastamine ning täiskasvanute kehtestatud reeglite rikkumine.

Kuidas noor enda sõpra näeb, kuidas hindab sõbra riskikäitumist? Noore sõpraderingis on suitsetajate osakaal suhteliselt suur. Paar sigaretti teeb 34% noore sõpradest, mõned sigaretid teeb 30% ja 12% on neid kelle sõpradest enamik suitsetab sigarette. Antud tunnuste vahel on statistiliselt oluline seos. Tütarlapsed hindavad oma sõpru rohkem suitsetavateks kui noormehed. Alkoholi tarbimise osas on noorte hinnangul nende sõbrad taas kõrgete näitajatega. Statistiliselt olulist erinevust soo lõikes sõprade alkoholitarbimise suhtes ei esine. Tunnustena „paar sõpra“ või „mõned sõbrad“ tarbivad noorte hinnangul alkoholi 51% sõpradest. 39% sõpradest on sellised, kellest enamik või peaaegu kõik tarvitavad sõltuvusainena alkohoolseid jooke. Narkootiliste ainete nagu hasiš või marihuaana tarbimise osas väidavad 50% noormeestest ja 62% tütarlastest, et nende sõbrad ei tarvita toodud aineid mitte kunagi. 7% on neid noori, kes ütlevad, et nende sõpradest enamik või peaaegu kõik tarbivad hasišit või marihuanat. Kui sõbrad tarvitavad sõltuvusaineid kas noor, kes samas seltskonnas liigub tunnetab survet samuti sarnaselt sõpradele käituda?

Küsitluses osalenud 15-16- aastaste hulgas on suur arv vastajaid, kes saavad öelda, et pole mitte kunagi tabelis nr. 3 käsitletud sõltuvusainetega isiklikult kokku puutunud. Samas on soo lõikes ära toodud siiski märkimisväärne arv vastuseid, mis on muret tekitavad. Alkoholiga on valdaval enamusel kokkupuude olemas ning soo lõikes toodud „jääte purju“ protsentides suuri erinevusi ei täheldada. Esmakordse sigareti suitsetamise osas on tütarlapsed esindatud pisut rohkem, kui noormehed just alates vanusest 14-eluaastat. Narkootiliste ainete esmasel proovimisel on esindatud rohkem noormehed, kuid 15-aastaselt või vanemalt saab tütarlaste hulgas samuti keelatud ainete suhtes huvi tekkimist täheldada. Arvan, et ei eksi kui väidan toetudes tabelile nr. 3, et riskikäitumine avaldub juba varases nooruses, kas see käitumismuster on püsiv ja esimesest proovimise korrast saab ka teine ja kolmas kord selgub edasises analüüsis.

Tabel 3. Esmane riskikäitumise ilmnemine noorele seadusega keelatud ainete osas (%; noormees, tütarlaps).

Kas ja kui vanalt te esmakordselt:	mitte kunagi	11-aastaselt või nooremana	12-aastaselt	13-aastaselt	14-aastaselt	15-aastaselt või vanemana
jõite alkoholi	13/13	24/14	17/15	15/19	15/21	16/18
jäite purju	42/44	3/2	6/4	10/10	13/13	26/27
suitsetasite sigaretti	37/48	19/8	12/9	11/10	10/13	11/12
suitsetasite iga päev sigarette	82/84	2/1	3/2	2/3	4/5	7/5
tarvitasite kanepit (hašiš/marihuaana)	71/82	1/0	0/0	2/1	7/3	19/14

Mitmetasandiline analüüs

Esmasest taustainfost noore elukorralduse kohta ülevaade antud, liigun edasi mitmemõõtmelise analüüsiga ja toon sisse töö keskmis asetseva riskikäitumise nagu sigarettide suitsetamine, alkoholi tarvitamine, narkootikumide tarvitamine, suitsidaalsus jne, mille esinemist ja tunnuste vahel seose olemasolu kontrollima hakkan. Riskikäitumise ja taustatunnuste seoseid võrdlen variandis, kus soo ja klassi kontrolli all hoidmisel on paralleelselt jaotatud kõigi vastajate poolt antud jaotused 9. klassi poiste, 9. klassi tüdrukute ning 10. klassi poiste ja 10. klassi tüdrukute osas.

Tabel 4. Sigarettide suitsetamine viimase 30 päeva jooksul (%).

		Kui palju te olete viimase 30 päeva jooksul keskmiselt suitsetanud?							Kokku
		Üldse mitte	Vähem kui ühe sigareti nädalas	Vähem kui ühe sigareti päevas	1-5 sigaretti päevas	6-10 sigaretti päevas	11-20 sigaretti päevas	Rohkem kui 20 sigaretti päevas	
Klass ja sugu	9. kl. P	80,7%	6,4%	2,3%	4,4%	2,3%	1,5%	2,3%	100,0%
	9. kl. T	83,9%	7,1%	1,8%	4,8%	1,2%	,6%	,6%	100,0%
	10. kl. P	77,7%	9,6%	3,8%	6,9%	1,2%		,8%	100,0%
	10. kl. T	74,9%	8,1%	4,1%	9,9%	1,8%	,5%	,8%	100,0%
Kokku		79,2%	7,7%	3,0%	6,6%	1,7%	,7%	1,1%	100,0%

Tütarlaste ja noormeeste tubakatoodete kasutamise osas (vt tabel 4) olulisi erinevusi ei esine. 9. klasside tarbimistase on sarnane, küll aga esineb kerge erinevus gümnasistide osas, kus viimase 30 päeva jooksul on teinud 1-10 sigaretti päevas 12% tütarlastest ja 8% noormeestest. Intensiivseks võib pidada 9. klassi noormeeste suitsetamist vahemikus 11-20 ja rohkem sigaretti päevas, kus vastajate näitaja on 4%.

Suur osa noortest, kes elab koos mõlema vanemaga, ei ole viimase 30 päeva jooksul tubakatooteid suitsetanud, samas kui need noored, kes elavad koos isaga, aga mitte emaga on sama ajaga suitsetanud päevas 20 sigaretti ning rohkem. Statistiliselt on tegemist olulise seosega noore sigarettide suitsetamise ja kodus koos elavate inimeste vahel, kus kahe vanemaga kodus üle poolte vastanud noortest ei suitseta.

Noore hinnangu pere majanduslikule toimetulekule ja noore enda sigarettide tarbimise osas annab olulise seose riskikäitumise ilmnemisele majanduslik toimetulek. Paremal järjel olevad noored tarbivad rohkem tubakatooteid, võib öelda, et majanduslik olukord pigem soodustab tubakatoodete tarvitamist. Kooli mõju omab samuti statistiliselt olulist seost noore sigarettide tarbimise osas. Need, kes on öelnud, et tunnevad ennast vahel koolis halvasti, on viimase 30 päeva jooksul suitsetanud rohkem, kui 20 sigaretti päevas.

Selleks, et kuuluda sõpradega samasse kampa ei ole tarvis suitsetada sigarette. Oma väidet kinnitab 90% noortest, kes ei ole viimase 30 päeva jooksul sigarette suitsetanud. Noorte antud väärtuse osas on tegemist statistiliselt olulise seosega. Samas need noored, kellel on sõprade hulgas suitsetajaid rohkem, tarvitavad ka ise rohkem tubakatooteid. Need noored kelle sõpradest peaaegu kõik või enamik suitsetavad, on viimase 30 päeva jooksul ka ise suitsetanud 11-20 sigaretti päevas. Sõprade suitsetamisel on seos noore enda tubakatoodete tarvitamisega.

Noort ümbritsev elukeskkond, ümbruskond, kus palju erinevaid seltskondliku tegevuse võimalusi ei oma statistiliselt olulist seost tubakatoodete tarvitamisel. Seega võib välja tuua, et need noored, kes leidnud rakendust koolivälisel ajal erinevate tegevuste osas tarvitavad tubakatooteid vähe või üldse mitte.

Tabel 5. Vesipiibu suitsetamise sagedus viimase 30 päeva jooksul (%).

		Kui sageli te olete teinud vesipiipu: viimase 30 päeva jooksul						Kokku
		Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	40 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	90,6%	6,5%	2,1%		,3%	,6%	100,0%
	9. kl. T	87,2%	7,6%	3,7%	,6%	,9%		100,0%
	10. kl. P	84,9%	9,3%	2,3%	1,9%	,8%	,8%	100,0%
	10. kl. T	79,7%	17,0%	2,6%	,8%			100,0%
Kokku		85,4%	10,4%	2,7%	,8%	,5%	,3%	100,0%

Vesipiip on noorte hulgas leidnud tarvitamist (vt tabel 5), samas ei ole see intensiivne. Vesipiipu viimase 30 päeva jooksul on teinud 1-5 korda 20% gümnaasiumis õppivatest tütarlastest, ületades noormeeste vesipiibu suitsetamist. Samade näitajate juures on ka 9. klassi tütarlapsed noormeestest mõned protsendid rohkem vesipiibu vastu huvi tundnud, statistiliselt oluline seos olemas. Vesipiibu tarvitamise osas statistiliselt oluline seos puudub erinevate tunnuste lõikes vaadatuna. Näiteks kui noor tunneb ennast koolis halvasti ei saa väita, et see teda vesipiipu suitsetama sunniks. Sarnaselt ei saa välja tuua seost, majandusliku toimetuleku ning spordiga tegelemise osas. Statistiliselt olulise seosena võib välja tuua kodus elavate inimeste mõju, sest need noored, kes elavad koos mõlema vanemaga üldjuhul vesipiipu ei suitseta.

Tabel 6. Noorte alkoholi tarvitamine viimase 30 päeva jooksul (%).

		Kui sageli te olete üldse mingisugust alkoholi tarbinud: viimase 30 päeva jooksul							Kokku
		Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	56,9%	24,1%	10,2%	5,1%	1,5%	,9%	1,2%	100,0%
	9. kl. T	61,4%	25,9%	9,3%	2,7%	,6%			100,0%
	10. kl. P	44,4%	30,1%	13,5%	6,6%	3,9%	,8%	,8%	100,0%
	10. kl. T	38,4%	34,0%	19,2%	6,5%	1,8%			100,0%
Kokku		50,2%	28,7%	13,3%	5,2%	1,8%	,4%	,5%	100,0%

Alkoholi tarbimise osas (vt tabel 6) olenemata joogi kangusest, on gümnaasiumi klassides õppivatest tütarlastest 62% tarvitanud joovastavaid jooke rohkem kui noormehed (56%), siin on statistiliselt oluline seos tütarlaste alkoholitarbimises osas olemas. Alkoholi tarbimise üldine tase on gümnaasiumis õppivate noorte hulgas kõrgem, kui sigarettide suitsetamise osas. Kas võib oletada, et alkohol on noorele kergemini kaubandusest kättesaadavam, kui sigaretid?

Alkoholi tarbimise osas ei tähelda seost pere majandusliku toimetuleku näitajatega. Ka ei tähelda vanemate sooja ning hooliva suhtumise väljenduses noore suhtes seost alkoholi tarbimisega. Küll aga esineb seos noore alkoholi tarbimise ja inimeste osas, kellega koos kodu jagatakse. Üksikvanemaga peres, kus olemas ema, aga mitte isa, võib öelda, et esineb alkoholi tarvitamist, seega riskikäitumist. Positiivsena näib elukorraldus, kus noor elab koos mõlema vanemaga, sest nende noorte osas võib väita, et alkoholi tarbimist ei esine, vähemalt ei ole sellist käitumist ette tulnud viimase 30 päeva jooksul. Kas noor tunneb ennast koolis vahel halvasti või seda tunnet peaaegu ei esine ei oma tähtsust, sest alkoholi tarvitatakse sagedasti ja alkoholi tarvitamine on oluliselt suurem. Analüüsi tulemusel võib seost kinnitada noore ja tema sõprade alkoholi tarvitamise osas. Need, kelle sõpradest enamik või peaaegu kõik tarvitavad alkoholi ei ole 19% küsitluses osalenud noortest ise viimase 30 päeva jooksul kordagi tarbinud. Samas need, kelle sõpradest peaaegu kõik alkoholi joovad on ka ise rohkem seadusega keelatud jooke tarvitanud.

Viimase statistiliselt olulise seosena toon ära alkoholi tarvitamise ja spordiga tegelemise, kus 50% noortest, kes tegeleb füüsilise treeninguga peaaegu igapäevaselt, on tarbinud alkoholseid jooke 40 korda või rohkem viimase 30 päeva jooksul. Taustaks on ilmselt see, et spordiga tegelevad rohkem noormehed, kes ka üldkokkuvõttes rohkem alkoholi tarvitavad.

Tabel 7. Mitu korda on noor oma elu jooksul alkoholist purjus olnud (%).

		Kui sageli te olete olnud purjus: kogu elu jooksul							Kokku
		Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	52,8%	19,2%	8,8%	6,2%	5,3%	3,2%	4,4%	100,0%
	9. kl. T	56,6%	21,7%	11,1%	5,4%	3,3%	,9%	,9%	100,0%
	10. kl. P	28,4%	21,5%	14,2%	11,5%	11,5%	4,6%	8,4%	100,0%
	10. kl. T	32,9%	19,1%	17,3%	10,5%	11,5%	6,4%	2,3%	100,0%
Kokku		43,1%	20,2%	13,0%	8,3%	7,9%	3,9%	3,7%	100,0%

Noor andis vastuse ankeedis selle kohta, kui mitu korda ta oma elujooksul on olnud alkoholi liigtarvitamise tulemusel purjus (vt tabel 7). Noore alkoholi tarbimise osas tuleb välja statistiliselt oluline seos. 10. klassis võrreldes noormehi ja tütarlapse purjusoleku järgi vahemikus 1-9 korda kogu elu jooksul on protsendiline näitaja sama ehk 47%. Vaadates purjutamist 10-40 korda või rohkem on gümnaasiumi osas tütarlastest purjus olnud 20% ja noormeestest 25% vastajatest.

Tunnuste võrdluses on inimesed, kellega noor kodu jagab statistiliselt olulised, sest need noored, kellel olemas mõlemad vanemad ja elatakse koos ühisel pinnal, ei ole mitte kunagi oma elu jooksul purjus olnud.

Pere majanduslik olukord, enesetunne koolis, noort ümbritsev elukeskkond ning vanemate hoolivus ei märgi noorte soo ja klassi tunnuste osas ja purjus oleku vahel statistiliselt olulist seost.

Küll aga omab sõprade ring ja tegevused selles statistiliselt olulist seost noore purjus olekuga nende elujooksul. Nendest noore sõpradest kelle kohta noor väidab, et enamik neist tarvitavad alkoholi saab öelda sama ka uuringus osalenud noore enda kohta, sest nendest 58% on olnud ka ise elu jooksul 10-19 korda purjus. Üldistades saab öelda, et alkoholi tarvitamine on riskikäitumise osas sagedasemalt esindatud nii tütarlaste, kui noormeeste seas.

Tabel 8. Vabamüügis saadavate uimastite tarvitamine (%).

		Kas ja kui sageli olete tarvitanud järgnevaid uimasteid: vabamüügis olevaid uinuteid või rahusteid							Kokku
		Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	90,6%	4,4%	2,1%	,9%	,3%		1,8%	100,0%
	9. kl. T	90,1%	6,0%	1,5%	,9%	,3%		1,2%	100,0%
	10. kl. P	91,3%	4,9%	1,5%	,8%	,8%		,8%	100,0%
	10. kl. T	87,1%	6,1%	4,3%	,5%	,8%	,3%	1,0%	100,0%
Kokku		89,6%	5,4%	2,5%	,7%	,5%	,1%	1,2%	100,0%

Sihtühmas soo lõikes vaadeldavate noorele vabamüügis kättesaadavate uinutite või rahustite tarbimise osas statistiliselt oluline seos puudub. Samas saab analüüsist välja tuua, et tütarlaste hulgas on esinenud rahustite tarvitamist rohkem, kui noormeeste hulgas (tabel 8). Statistiliselt oluline seos tunnuste nagu kodus elavad inimesed, majanduslik heaolu võrreldes teiste Eesti peredega, noore enesetunne koolis, ka vanemate hooliv suhtumine, sõpraderingi olulisus ja tegevused on käsitletav olulise seosega vabamüügis olevate uinutite või rahustite tarbimise osas. Kuna seos tunnuste vahel on küll olemas, aga tegemist siiski vabamüügis olevate uinutite, näiteks firma Massuno Une-Mati uinumist soodustavate tilkadega või rahustina käsitletavat Palderjani tablettidena, mis on nõrga rahustava toimega ei peatu antud tunnusel kauem.

Tabel 9. Kanepi tarvitamine noorte hulgas (%).

		Kas ja kui sageli olete tarvitanud järgnevaid uimasteid: kanepit (hašiš või marihuaana)							Kokku
		Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	75,7%	11,8%	5,6%	1,5%	2,1%	1,2%	2,1%	100,0%
	9. kl. T	88,1%	6,3%	2,7%	1,8%	,3%		,9%	100,0%
	10. kl. P	64,4%	14,4%	8,0%	5,7%	5,7%	,4%	1,5%	100,0%
	10. kl. T	76,3%	11,6%	5,1%	3,0%	1,8%	1,0%	1,3%	100,0%
Kokku		76,8%	10,9%	5,2%	2,8%	2,2%	,7%	1,4%	100,0%

Vaadates tabelit nr. 9, saab uimastite tarvitamise kohta välja tuua statistiliselt olulise seose, kus andmete alusel saab väita, et 10. klassi noormehed on kokkuvõttes kõige sagedamini ja erinevate kordade arvuga kanepit tarvitanud. Samas saab välja tuua, et vastus „mitte kunagi“ on siin kogu protsentide osas vähem esindatud, kui vabamüügis olevate rahustite ja uimastite osas. Kanep, hašiš või marihuaana on Tartu noorte seas leidnud rohkem kasutust, kui vabamüügis olevad rahustid ja uinutid.

Erinevate tunnuste lõikes eraldi analüüsides saab välja tuua, et statistiliselt oluline seos kanepi tarvitamise näitajates on noore kodus elavate inimeste osas ning sõprade seltskonda kuulumisel. Need noored, kes on öelnud, et nende elukorraldus on teistsugune või nad elavad omaette on tarvitanud kanepit rohkem. Nendest noortest, kes elavad koos mõlema vanemaga ei ole kanepit tarvitanud mitte kunagi üle poole vastanutest. Olulise seosena saab tuua noorte arvamuse, mille kohaselt sõprade hulka kuulumiseks ei pea tarvitama kanepit. Koolis ennast halvasti tundmise ja kanepi suitsetamise vahel statistiliselt olulist seost ei tähelda.

Tabel 10. Sõltuvusainena liimi nuusutamine (%).

		Kas ja kui sageli olete tarvitanud järgnevaid uimasteid: nuusutanud (näiteks liimi)							Kokku
		Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	91,8%	4,7%	1,2%	,3%	,3%	,6%	1,2%	100,0%
	9. kl. T	91,9%	5,7%	1,8%	,6%				100,0%
	10. kl. P	95,4%	2,7%	,4%	,8%			,8%	100,0%
	10. kl. T	96,2%	3,0%	,8%					100,0%
Kokku		93,8%	4,1%	1,1%	,4%	,1%	,2%	,5%	100,0%

Liimi on oma elujooksul nuusutanud vähesed (vt tabel 10) ja seega saab käsitleda toodud väärtuseid üksikjuhtumitena. Statistiliselt oluline seos liimi nuusutamise vahel puudub.

Tabel 11. Noore enesetapumõtted (%).

		Kas te olete kunagi mõelnud enesetapust?		Kokku
		Jah	Ei	
Klass ja sugu	9. kl. P	28,1%	71,9%	100,0%
	9. kl. T	46,7%	53,3%	100,0%
	10. kl. P	31,8%	68,2%	100,0%
	10. kl. T	44,0%	56,0%	100,0%
Kokku		38,2%	61,8%	100,0%

Uuringus osalenud noort võib käsitleda teatud rolliähmasuses viibivana, kus võivad ilmned arusaamatused ja tunne, et keegi noort ei usu, kuula, mõista. Enesetapp ei ole lahendus, kuid vaadates toodud tabelit (tabel 11) on selgelt märgata tütarlaste enesetapust mõtlemise väärtused, kus tütarlaste koguarvust on enesetapule mõelnud 47% 9. klassis õppivatest tütarlastest ning 44% gümnaasiumis õppivatest tütarlastest. Toodud väärtuste osas on tegemist statistiliselt olulise seosega tütarlaste riskikäitumise osas.

Enesetapumõtted analüüsitud tunnuste lõikes omavad statistiliselt olulist seost. Mõlema vanemaga koos elavatest noortest on 55% kunagi mõelnud enesetapust. Ka ülejäänud pereliikmete arvu osas ja enesetapumõtete vahel on statistiliselt oluline seos. Välja saab tuua majandusliku olukorra kohta toodud väärtused, kus noore hinnangul veidi paremal järjel või samasugusel järjel olevas peres kasvav teismeline on samuti mõelnud enesetapust. Noortest, kes on öelnud, et neil on kerge saada vanemate hoolivust ja soojust, on mõelnud eneselt eluvõtmise peale, mida kinnitab statistiliselt oluline seosenäitaja. Koolikeskkonnas ei ole mõtet vaadata neid noori, kes ennast halvasti tunnevad, sest olulisem seod enesetapumõtete osas on nendel noortel, kes tunnevad ennast koolis hästi. Ka siis, kui noor on rahul oma elukeskkonnaga või teeb aktiivselt sporti saab öelda, et esineb statistiliselt oluline seos enesetapule mõtlemise osas. Käsitletud riskikäitumise põhjuste uurimisega peaks koheselt süvitsi tegelema, et teada saada mil määral on tegemist tõsiste plaanidega ja mis sellist sammu tingib.

Tabel 12. Enesetapu akti sooritamine (%).

		Kas te olete kunagi proovinud enesetappu sooritada?		Kokku
		Jah	Ei	
Klass ja sugu	9. kl. P	4,7%	95,3%	100,0%
	9. kl. T	9,5%	90,5%	100,0%
	10. kl. P	2,7%	97,3%	100,0%
	10. kl. T	6,8%	93,2%	100,0%
Kokku		6,1%	93,9%	100,0%

Üllatavalt suur on reaalselt endalt elu võtta proovinud noorte osakaal (vt tabel 12), kus tegevuse osas soo lõikes ilmneb statistiliselt oluline seos. Arvestades valimit kus oli 1344 noort toon välja, et 10% 9. klassi tütarlastest ja 7% 10. klassi tütarlastest on jõudnud oma mõtete ja tegevusega reaalse katseni oma elu lõpetada. Noormeeste näitajad on küll madalamad, kuid olulised. Tütarlapsed on suitsidaalsemad, kui noormehed. Antud näitajatega tuleb edaspidi sotsiaalpoliitiliste otsuste osas tegeleda ennetavalt välja töötades nõustamissüsteeme ja pakkuda tugiisiku võimalust.

Erinevate tunnuste seose analüüsis saab välja tuua, et statistiliselt oluline seos tunnuste lõikes on olemas. Need noored, kelle elukorraldus on teistsugune, ehk nad elavad kas üksinda, koos sõbraga või veel mõnel muul moel, on reaalselt proovinud endalt elu võtta. Osa noortest, kes väidavad, et neil on väga raske oma vanematelt sooja suhtumist saada on samuti püüdnud endalt elu võtta, mida kinnitab ka statistiliselt oluline seos.

Tabel 13. Vargusjuhtumid viimase aasta jooksul (%).

		Kas ja kui sageli olete viimase 12 kuu jooksul teinud järgnevat: varastanud midagi, mille väärtus on väiksem kui kolme tavalise kinopileti hind					Kokku
		Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	18 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	93,5%	3,5%	1,8%	,3%	,9%	100,0%
	9. kl. T	96,1%	2,4%	1,5%			100,0%
	10. kl. P	94,7%	3,4%	1,1%	,8%		100,0%
	10. kl. T	98,7%	1,0%	,3%			100,0%
Kokku		95,9%	2,5%	1,1%	,2%	,2%	100,0%

Varastamise osas saab välja tuua statistiliselt olulise seose. Küll võib öelda, et tegu on üksikjuhtumitega (vt tabel 13) ning need üksikjuhtumid on seotud rohkem noormeeste seadusevastase tegevusega. 9. klassi noormeestest on 7% sellised, kes varastanud viimase aasta jooksul midagi, mille väärtus on väiksem, kui kolme tavalise kinopileti hind. 10. klassi noormeeste osas on sama näitaja 5%.

Tabel 14. Võõraste asjade rikkumine ja lõhkumine (%).

		Kas ja kui sageli olete viimase 12 kuu jooksul teinud järgnevat: rikkunud või lõhkunud asju, mis teile ei kuulu						Kokku
		Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	14-17 korda	18 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	83,0%	11,1%	4,4%	,6%	,3%	,6%	100,0%
	9. kl. T	90,1%	6,6%	2,7%	,3%		,3%	100,0%
	10. kl. P	89,3%	7,3%	3,1%		,4%		100,0%
	10. kl. T	90,1%	7,9%	2,0%				100,0%
Kokku		88,1%	8,3%	3,0%	,2%	,2%	,2%	100,0%

Noormeestel on esinenud rohkem episoodide, kus lõhutud või rikutud asju, mille omanik on keegi teine (vt tabel 14). Antud tegevus leidis viimase 12 kuu jooksul aset 1-5 korda 16% vastanud

noormeestest, kes õppisid anketeerimise hetkel 9. klassis. Toodud tegevuse osas soo lõikes statistiliselt oluline seos puudub.

Tabel 15. Füüsilise vägivalda kasutamine (%).

		Kas te olete kasutanud ise füüsilist vägivalda viimase 12 kuu jooksul?							Kokku
		Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	10-13 korda	14-17 korda	18 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	79,4%	10,0%	7,4%	1,5%	,6%	,6%	,6%	100,0%
	9. kl. T	88,0%	7,2%	3,3%	,6%	,3%		,6%	100,0%
	10. kl. P	85,8%	10,0%	3,1%	1,1%				100,0%
	10. kl. T	93,4%	3,8%	2,0%	,8%				100,0%
Kokku		87,0%	7,4%	3,9%	1,0%	,2%	,2%	,3%	100,0%

Füüsiline vägivald nagu ka eespool tabelites käsitletud tunnused, on kõik erinevad riskikäitumise komponendid, mis võivad avalduda erinevate mõjutajate tagajärjel. Kehavigastuste tekitamine peksmise või muul moel on lubamatu ja võib tuua kaasa pöördumatuid tagajärgi. Kurb on noorte hulgas antud vastuste osas välja tuua (vt tabel 15), et viimase aasta jooksul on esinenud füüsilise vägivalda kasutamise juhtumeid noormeeste hulgas, kes õpivad 9. klassis (21%). Nendest enamus on vägivalda tarvitanud 1-5 korda, kuid esineb ka sagedasemat vägivalda avaldumist. Statistiliselt oluline seos füüsilise vägivalda avaldumises osas soo lõikes on leidnud kinnitust.

Tabel 16. Vägivallaga ähvardamine (%).

		Kui sageli olete viimase 12 kuu jooksul: kedagi vägivallaga ähvardanud							Kokku
		Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	10-13 korda	14-17 korda	18 korda või rohkem	
Klass ja sugu	9. kl. P	80,4%	7,7%	5,3%	2,7%	1,5%		2,4%	100,0%
	9. kl. T	91,0%	2,4%	3,0%	1,2%	,6%		1,8%	100,0%
	10. kl. P	81,9%	7,7%	7,7%	,4%	,4%	1,2%	,8%	100,0%
	10. kl. T	89,8%	6,1%	2,5%	1,0%	,5%			100,0%
Kokku		86,1%	5,9%	4,4%	1,4%	,8%	,2%	1,2%	100,0%

Kui reaalselt on füüsilist vägivalda kasutanud rohkem noormehed, siis vägivallaga ähvardamise osas on ka tütarlapsed 10. klassis esindatud (10%) (vt tabel 16). Küll on tase suhteliselt madal, kuid ähvardus oma olemuselt lubamatu tegevus ning seega on rikutud kellegi heaolu, mis võib tekitada hirmu, ebakindlust ja ootamatut reageeringut, tagajärgi. Antud juhul tegemist taas olulise seosega noorte ja vägivallaga ähvardamise osas. 9. klassi noormehed on viimase 12 kuu jooksul ähvardanud kedagi vägivallaga 20% ning 10. klassi noormehed vastavalt 18%.

Perekonna majandusliku toimetuleku alusel saab öelda, et need noored, kes väidavad oma pere olevat palju paremal majanduslikul järjel, on viimase 12 kuu jooksul kedagi vägivallaga ähvardanud 14-17 korral. Samasugusel järjel pere noortest umbes pooled vastanutest on ähvardanud kedagi 18 korda ja rohkem, mõlemal juhul tegemist statistiliselt olulise seosega. Nendest noortest, kes on öelnud, et tunnevad ennast koolis halvasti, on kedagi vägivallaga ähvardanud viimase 12 kuu jooksul 6-9 korda. Vägivallaga ähvardamise osas ei leidnud olulist seost tunnused, mis näitavad spordiga tegelemist ja elukeskkonnaga rahulolu. Nii näiteks ei ole tegemist olulise seosega noore peres elavate inimeste ja vägivallaga ähvardamise osas.

Toodud analüüsi tulemustel saab välja tuua erinevaid tunnuseid riskikäitumise seoste osas noore elukeskkonna plaanis ja igapäevaselt ümbritsevaid inimesi arvestades. Püstitatud uurimisküsimused olen läbi töötanud analüüsi osas ning püüan anda neile arutelu osas konkreetsema tausta kokkuvõtivate selgituste näol.

Arutelu

Teoreetilises osas käsitlesin Bronfenbrenneri teooriale toetudes keskkonnasüsteeme, milles toimub noore ja teda ümbritsevate keerukate süsteemide vaheline interaktisoon. Selleks, et ära hoida ja ennetada noorte riskikäitumist on tarvis teada saada antud käitumise sagedus ning siis edasi uurida, mis on need põhjused või tegurid, mis noorte riskikäitumist nende enda „maailmas“ esile võivad tuua.

Oma töös tõin välja teoreetilised allikad, mõisted, mida võib seostada noorte riskikäitumise avaldumise põhjustega. Samas on käsitletud süsteemid nagu pere, sõbrad, kool noore niigi keerulist eluetappi silmas pidades loodetavasti rohkem kaitsefaktoritena käsitletavat. Antud uuringu raames püüdsin teada saada murdeealiste riskikäitumise esinemise sageduse kohta ning millised tunnused võivad riskikäitumisega seotud olla Tartu linna kontekstis.

Olen analüüsinud läbi erinevaid tunnuseid, millele on kogutud väärtused 1344 kooliõpilase abiga. Iseenda osalusena andmete kogumisel olen panustanud nii aega, kui uute teadmiste omandamisse, mis omakorda võimaldavad mul lisaks huvitava projekti tulemuste analüüsile näha terviklikumat maailmapilti noore enda subjektiivse (objektiivse) hinnangu alusel. Läbi arutelu toon välja püstitatud uurimisküsimuste kohta kogutud leiud.

Uurimisküsimus: Millised riskikäitumise tunnused esinevad noorte hulgas kõige rohkem?

Erinevad riskikäitumise esinemise liigid ja mõisted, mis võivad olla aktuaalsed noorte hulgas, tõin välja teooriaosas, milledest enamus leidis ka antud töös tunnuste osas analüüsimist. Kui hetkel on sihtrühmas esindatud noor vanuses 15-16-aastat, siis võib öelda, et tegelikult puutuvad teismelised juba nooremalt kokku erinevate sõltuvusainetega, millest omakorda võib kujuneda pidev riskikäitumine. 11 aastaselt või nooremana on esmakordselt alkoholi tarvitanud 38% vastanud noortest. Esmakordne suitsetamine on samas vanuseastmes toimunud 27% vastajatest. Liikudes küsitluses osalenud vanuserühma juurde tagasi, võib öelda, et sigarettide suitsetamise osas noormehed ja tütarlapsed oma tulemustelt statistiliselt olulist seost ei oma. Küll aga võib märkida, et gümnaasiumis õppivad tütarlapsed suitsetavad veidi rohkem kui noormehed, kus viimase 30 päeva jooksul 12% tütarlastest ja 8% gümnaasiumis õppivatest noormeestest on suitsetanud 1-10 sigaretti päevas. Elektrooniliste sigarettide osas on mittetarbijate osakaal kõige suurem, noormeestest ei ole mitte kunagi 86% ja tütarlastest 92% tarbinud elektroonilisi sigarette, mis on nüüd ka alates 2015 aastast seadusega alaealisele keelatud. Nuuskutubakas on noortele suhteliselt võõras, kuid siiski, 5% noormeestest on ka seda tarvitanud. Vesipiibu tarvitamises on tütarlapsed (31%) rohkem esindatud tarbimisvahemikus 1-5 korda viimase 30 päeva jooksul kui noormehed (20%).

Kui tubakatooted on noorte tarbimiskäitumises esindatud ja numbrilised näitajad seda kinnitavad, siis alkoholiga tundub, et on noorte suhted tunduvalt „soojemad“. Kui küsida noorte käest, kui sageli olete üldse mingisugust alkoholi viimase 30 päeva jooksul tarbinud, on vahemikus 1-5 korda just gümnaasiumis õppivad tütarlapsed aktiivsemad tarbijad (53%) kui noormehed (44%). Statistika näitab, et tegemist on olulise seosega. Oma senise elujooksul on gümnaasiumis õppivad noormehed ja neid vastavalt 1-9 korda olnud purjus 47 % vastanutest. Sama purjutamise vahemik üheksandike jaotuses on tütarlastest 38% purjus olnud ning noormeestest 34%. Alkoholi tarvitamise tase on suitsetamise tasemest kõrgem.

Narkootikumide nagu kanep (hašiš või marihuaana) osas saab välja tuua, et tarbimist võiks käsitleda üksikjuhtumitena. Samas on 1-2 korda tarvitanud 10. klassis õppivad noormehed 14% vastanutest. Olgu ära toodud, et 40 korda või rohkem on kanepit tarvitanud 9. klassi noormeestest 2%.

Vargusjuhtumid riskikäitumise osana on aset leidnud viimase 12 kuu jooksul 12% noormeestel ja 5% tütarlastel, mil nad on omastanud asja, mille väärtus on väiksem, kui kolme tavalise kinopileti hind. On esinenud ka võõra vara lõhkumist ning füüsilise vägivalla kasutamist. Viimase aasta jooksul on esinenud füüsilise vägivalla kasutamise juhtumeid noormeeste hulgas, kes õpivad 9. klassis (21%). Nendest enamus on vägivalda tarvitanud 1-5 korda, kuid esineb ka sagedasemat vägivalla avaldumist. Kui noor vägivalda reaalselt tarvitab, siis esineb ka verbaalset vägivallaga ähvardamist, mis tegudeni ei pruugi viia. 9. klassi noormehed on viimase 12 kuu jooksul ähvardanud kedagi vägivallaga 20% ning 10. klassi noormehed vastavalt 18%.

Riskikäitumine on tegevus mille tulemusel kahjustatakse või vigastatakse iseennast. Enesetapp on samuti tegevus mille siinkohal välja toon. Enesetapust on mõelnud hirmutavalt suur arv noori (tabel 11). Samas mõttest reaalse tegevuseni on üks samm, mida on teadmata põhjusel astunud 16% tütarlastest ja 7% noormeestest.

Mis tingib riskikäitumist või mis selle vallandab ei saa hetkel öelda. Kindlasti saab kinnitada, et riskikäitumise tase Tartu linnas erinevate esinemise liikide osas on arvestatav. Mida selleks teha, et noorte riskikäitumist vähendada? Keskkonnasüsteemi teooriast lähtudes on oluline käsitleda kõiki süsteemi osasid koos, ehk, et noort võib mõjutada ennast ohustavalt käituma perekonnas

toimuv või hoopis koolis stressi ja pinget tekitav olukord. Samas kui vanemad mingil põhjusel noort ei mõista ja tekivad lahkkelid, on just sõbrad need, kes noort ehk paremini mõistavad ja tuge pakuvad. Siit tuleb hästi välja erinevate süsteemide seotus, mis ühel hetkel võib täiuslikult toimida ning teisel hetkel muutus ühes süsteemi osas tingib ka teiste töös tõrkeid. Kas noorte sõprusring survestab erinevaid aineid tarbima ja riskeerivalt käituma toon välja järgnevale uurimisküsimusele vastates.

Uurimisküsimus: Kas ja milliste riskikäitumise liikide korral esineb seos riskikäitumise ja koolis ennast halvasti tundmise vahel?

Hariduse omandamine on ühiskonna tasandil kehtestatud seadusega vanuse lõikes. Uuringus osalenud noored on seadusega kohustatud osalema õppetöös. Samas võib võtta seda ka, kui noore õigust haridusele. Vastavalt noore ettevalmistusele ja teadmiste omandamise vastuvõtlikkusele ehk edasijõudmisele, tunnetab noor ise, kas tal on koolis kerge hakkama saada või esineb raskusi. Kas raskused ilmnevad õpingute osas või klassikaaslaste, õpetajate suhetes ei saa hetkel välja tuua. Küll aga andsid uuringus osalenud noored vastuse küsimusele, milles taheti teada noore tunnet kooli suhtes. Vastanud noortest tunneb ennast koolis sageli või peaaegu alati halvasti 19% teismelistest. Lisaks on päris suur protsent (43%) neid noori, kes tunnevad ennast vahel koolis halvasti. Nende noorte osas saab välja tuua olulise seose sigarettide tarvitamise osas, kus viimase 30 päeva jooksul suitsetati 20 sigaretti päevas.

Välja saab tuua ka need noored kellel kooli suhtes halba enesetunnet ei esine, kuid esineb märgatav riskikäitumine. Statistiliselt oluline seos viimasel 30-l päeval alkoholi tarvitamise osas on leidnud aset 20-39 korda. Sõltuvusainena käsitletava kanepi tarvitamise ja koolis halva enesetunde osas olulist seost ei tähelda. Küll aga saab riskikäitumisena välja tuua kellegi ähvardamise vägivallaga, sest nendest noortest, kes ennast koolis halvasti tunnevad on viimase 12 kuu jooksul 12% kedagi vägivallaga ähvardanud. Antud uurimisküsimuses oli tunnuseks „koolis halvasti tundmine“, kuid toon siinjuures välja, et need õpilased (56%), kes ei saa öelda, et nad ennast koolis kuidagi halvasti tunneksid on samuti mõelnud enesetapust ning seejuures tegemist statistiliselt olulise seosega.

Lähtudes ülaltoodust leiab kinnitust, et kui noor tunneb ennast koolis halvasti (või ka mõnel juhul hästi), on tõenäosus riskikäitumise avaldumisele olemas.

Uurimisküsimus: Millised on seosed noore ja tema sõprade riskikäitumise osas?

Teooriakäsitluses tõin välja, et 15-16-aastased veedavad märgatavalt rohkem aega oma sõpradega. Antud uuringus paluti noorel endal oma sõpru hinnata. Hindaja subjektiivse käsitluse alusel saab rääkida olulistest protsentidest, mis näitavad sõprade riskikäitumise esinemist. Noore sõpraderingis on suitsetajate osakaal suhteliselt suur, 12% on neid, kelle sõpradest enamik suitsetab sigarette. Antud tunnuste vahel on statistiliselt oluline seos. Tütarlapsed on oma väärtustes toonud välja näitaja, mille alusel peavad oma sõpru aktiivsemateks tubakatoodete tarvitajateks. Tütarlaste endi tubakatoodete tarvitamist kinnitas riskikäitumise taset analüüsinud tunnus, seega võib oletada, et tütarlaste sõbrad samuti suitsetavad. Nii nagu tubakatooted on noorte seltskonnas esindatud, saab välja tuua ka alkoholi tarbimise. Statistiliselt olulist erinevust soo lõikes sõprade alkoholi tarvitamise suhtes välja tuua ei saa. Noore sõpruskonnas on selliseid kaaslasi, kellest mõned tarvitavad alkoholseid jooke. Samas on noor toonud välja 39% osas oma sõpradest need, kellest suurem enamus tarbib alkoholisisaldusega alaealistele keelatud jooki. Narkootikumid on küll esindatud, kuid üle poole ehk 50% noormeestest ja 62% õrnema soo esindajatest väidavad, et nende sõbrad pole narkootilisi aineid nagu hašiš või marihuaana mitte kunagi tarvitanud. 7% on neid noori, kes märkisid ankeetküsimustikus, et nende sõpradest enamik või peaaegu kõik tarvitavad hašišit või marihuaanat. Samas noor ise antud uuringus narkootiliste ainete tarvitamise osas eriti silma ei paista, vähemalt Tartu uuringus mitte. Sama uuringu osas oleks huvitav võrrelda Tapa ja Tallinna andmeid, kuid keskendun hetkel siiski jätkuvalt edasi käesolevatele Tartu andmetele ja nende kirjeldamisele. Tuues sisse kasvatusstiili näite, kui pere tasandi noore sõprade ringi, siis varasemalt noori uurinud teadlaste sõnul need noored, kelle peres on rakendatud kasvatusmodelina autoriteetset kasvatusstiili, suure tõenäosusega ei tarvita ise alkoholi. Kahjuks ei saa antud uuringus kasvatusstiili eraldi välja tuua, kuna noortelt sellealast küsimust ja riskikäitumise hinnangut kasvatusstiilile ei küsitud. Küll aga on leidnud uurimisküsimus kinnitust ja selle alusel saab väita, et noore sõprade hulgas esineb riskikäitumist, mis väljendub alaealisele keelatus ainete tarvitamises.

Kui küsida mis moodustab perekonna või kuidas käsitleda perekonda, saab analüüsist välja tuua, et selleks võib olla enamlevinud kahe vanemaga ning lastega peremudel, või hoopis üksikvanemaga elukorraldus. Esindatud on ka need noored, kes elavad koos sõpradega või üksinda. Millisena näeb noor oma pere sisulist elukorraldust ja võimalusi?

Uurimisküsimus: Kas suhted perekonnas on seotud noore riskikäitumisega?

Suhete all mõtlen noore ja lapsevanemate suhteid, näiteks milliseid näitajaid peab noor ise oluliseks lähtudes lapsevanema vaatevinklist ehk mida noorte vanemad enda laste elukorralduses teavad või mida noortelt nõuavad, ootavad.

Läbi töö on tulnud välja, et reeglite olemasolu aitab noort hoida eemal riskikäitumisest ning reeglid annavad noorele selge ülevaate ühiskonna, perekonna ja teiste süsteemide ootustest noore käitumise, seaduste ning tegevuste suhtes. 97% noortest on välja toonud, et nende vanemad peavad tähtsaks õpilase õpitulemusi koolikeskkonnas. Vanemate poolt kehtestatud kindlate reeglite osas tuleb tõdeda, et noortele need eriti korda ei lähe. Kas selline suhtumine on tingitud kõike lubavast kasvatusstiilist, allumatusest või tõesti ühtsete kehtestatud reeglite puudumisest ei ole teada. Positiivsena võib käsitleda infot, kus noored siiski teavitavad oma vanemaid kellega nad koos aega veedavad (78%), kus asuvad (76%) ja annavad teada, tutvustavad kes on nende sõbrad (76%). Vanemad küll teavad kellega koos nende laps on, aga kuidas seda aega sisustatakse 63% vanematest noore hinnangul ei tea. Kui veel reeglite juurde tagasi tulla ja siduda seda noore sõprade arvamusega siis, vanemate poolt kehtestatud reeglite eiramist peetakse pigem näitajaks, mis ei soosi sõprade austust. Samas on siiski 15% noormehi ja 9% tütarlapsi, kes toovad välja kehtestatud reeglite eiramise olulisuse, kui näitaja sõprade heakskiidu osas.

15-16-aastane noor võib tihti käituda endalegi ootamatult, reageerides äkiliselt või hoopis nutma puhkedes. Kui anketeerimise ajal küsiti noorte käest, kui tihti te tundsite viimase nädala jooksul kurbust ja soovi mitte midagi teha, vastas 41%, et viimasel nädalal on esinenud kirjeldatud seisundit vahetevahel või tihti. Kergesti tuli nutt peale viimasel nädalal 34% tütarlastest, kui noormeeste näitaja nutuhoogude esinemisel on samade tunnuste osas 6%.

Kuna antud vanusegruppi saab käsitleda tihti kahtlevatena ja segaduses olevatena, on vanemate toetus olulise tähtsusega. Noored väljendavad antud vastuste näol, et hoolivus ja soe suhtumine vanemate poolt on tagatud ning kodune õhkkond mida võiks ehk läbi sooja suhtumise positiivseks pidada on noort toetav ja soosiv. 92% noormeestest ja 88% tütarlastest tõdevad, et neil on üsna kerge või väga kerge saada vanematelt toetavat ja hoolivat lähenemist. Toodud tulemuse puhul on tegemist statistiliselt olulise seosega.

See, et noort ümbritsevate sõprade hulgas esineb riskikäitumist on juba välja toodud. Kas perekonna ja riskikäitumise avaldamise seost saab kinnitada toon välja, et noored (64%), kes elavad koos mõlema vanemaga, ei ole viimase 30 päeva jooksul tubakatooteid tarvitanud, küll aga üksikvanematega peredes esineb noorte hulgas suitsetamist rohkem, statistiliselt oluline seos. Noore hinnang pere majanduslikule toimetulekule ning noore enda sigarettide tarbimine annab samuti olulise seose, kus saab öelda, et need noored, kes on majanduslikult natuke paremal järjel tarbivad rohkem tubakatooteid. 62% vastajatest, kes on veidi paremal majanduslikul järjel on viimase 30 päeva jooksul suitsetanud 11-20 sigaretti päevas.

Noore alkoholi tarbimise ja perekonna seosena saab välja tuua, et 1-2 korda on viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarbinud 19% nendest noortest, kes elavad ema, aga mitte isaga. Samas 64% on neid noori, kes elavad mõlema vanemaga ja pole viimase 30 päeva jooksul alkoholi tarbinud. Üht või teistpidi on peres koos elavate vanemate ning noorte riskikäitumise osas tegemist statistiliselt olulise seosega. Seega usun, et ka viimane uurimisküsimus on saanud konkreetse väljundi mille osas saab öelda, et perekonna elukorraldus, toimetulek ning suhted on seotud noore riskikäitumise avaldumisega.

Usun, et põhjalikult esitatud andmed ja uurimisküsimustele toodud vastused noort ümbritsevate süsteemide ning nendevaheliste seoste osas, toovad välja näitajad, mille alusel Tartu noorte riskikäitumist kajastada ning kinnitada mõtet, et noor vajab suunamist, mõistmist ning toetust, et teda ümbritsevas maailmas väliste ning sisemiste mõjutajatega toime tulla.

IV PEATÜKK: ETTEPANEKUD

See, mis on head tava ja norme arvestades lubatud täiskasvanule ei ole tihti lubatud noorukile. Sihtrühm, kus 15-16- aastased ennast igapäevatoimetustes leiavad, esitab erinevaid väljakutseid. Kuidas noor saab hakkama keerulistes ja vahel segastes keskkonnasüsteemides ja nendega interaktsioonis olles, jäädes ise lapsea ja täiskasvanute maailmakäsitluse vahele. Kindlasti mõjutab noore kujunemist iseseisvuse suunas perekond ning vanemate võime oma lapsega koos kasvada ja areneda, sest üksi vanem ei ole enne kogenud teismelise „kasvuvalu“ rohkem, kui oma kodus kasvava ja piire katsetava nooruki kõrval, noorukiga koos. Pole oluline kas kõrvalseisjana käsitleme lapsevanemat, sõpra, haridusasutust või muud organisatsiooni on kõigi nende ülesanne pakkuda tuge ja mõistmist, ärakuulamist, suunamist ning sekkumist. Noored teavad, et nende vanemad ei poolda sõltuvusainete tarbimist, ometi pakub keelatud „vili“ tihti rohkem huvi, kui meenub vanemate ootus kõlbelise käitumise suhtes. Kuidas toetada ja julgustada vanemat sekkuma, sest teatud juhtudel on sekkumine lausa kohustuslik. Kas vanem julgeb noort takistada ja piire seada, mis kasvukeskkonnas üheks oluliseks kasvatuspõhimõtteks on kujunenud, või kardab hoopis lapse viha alla sattuda? Enne uuringut ei osanud ma prognoosida, mis tulemused analüüs toob, kuid praegu saan öelda, et pigem on Tartu linnas uuritud sihtrühma tulemused positiivsed kui negatiivsed. Oma eluga on rahul 86% vastanud noortest, samas ei saa kindlasti tähelepanuta jätta, et 14% valimis olnud noortest, ei tunne mingil põhjusel rahulolu ja õnnetunnet oma praeguses elujärgus.

Keskendudes antud uuringus Tartu linna edasisele tegevuskavale oleks mõttekas kaardistada lisaks 15-16-aastastele ka ülejäänud vanuserühmad erinevates kooliastmetes, et selgusele jõuda üldises noorte heaolu ja riskikäitumise tasemes. Usaldusväärsete uuringutulemuste alusel on võimalik edasi liikuda arutelude ja sotsiaalpoliitikaga, mis looks uusi võimalusi, motiveeriks, toetaks ja vajadusel sekkuks noorte kujunemise protsessi. Tartu on valinud aasta kõige laste- ja noortesõbralikumate tegu, kuid tegu võiks kujuneda järjepidevaks, kaasates heade mõtete linnas tervet kogukonda panustama omaenda laste ja lastelaste, miks mitte naabrilaste turvalisse ning

võimalusterohkesse kasvukeskkonda kujundades selleks toimiva ja kõigile ühtselt mõistetava süsteemi.

Ennetamine ja vähendamine

See mil määral sihipärase sotsiaalpoliitilise tegevus tulemusel panustatakse noorte riskikäitumise vähendamisse ja heaolu suurendamisse, kajastub üldises ühiskondlikus pildis. Oluline on tegeleda ennetamisega, kui hiljem tagajärgedega ning seega on oluline ühiskonnas tervikuna ühtse mõttemaailma kujundamine riskikäitumise vähendamiseks. Küsides noortelt endilt, milline on nende elukorraldus, hõivatus, soovid ja raskused saab nende vastuste alusel välja selgitada riskikäitumist soodustavad ja takistavad tegureid.

Tartu linnas uuriti noorte vabaajaveetmise ja huvitegevuse võimalusi, sellele lisaks uuriti teise noortele suunatud uuringuga millised on need kohad Tartu linnas, kus noored kogunevad, kas veedavad aega Tartu südalinnas, haljasaladel või kuskil mujal „hängides“. Uuringu tulemustes, mida tutvustasin varasemas peatükis tuuakse välja, et selliste noorte kogunemistega kaasnes üldjuhul alati alkoholi ja tubakatoode tarvitamine. Kui me ise linnakodanikena, lapsevanemadena teame millistes kohtades noor tahab viibida ja kus kohtub sõpradega, tuleks antud piirkondades noorte suhtlemist soodustada, samas nende tegevust oskuslikult kontrollides. Kui on loodud noorte huve ja soove arvestades tingimused sõpradega kohtumiseks vabas, samas turvalises linnaruumis, anname lapsevanemale suurema võimaluse ülevaate omamiseks oma noore käitumis- ja tarbimismustritest.

Töös tõin sisse seadused mis mõeldud alaealiste riskikäitumise ennetamise meetmetena. Samas vaadates analüüsitulemusi on tubakatoode ja alkohol noore kas just igapäevaseks kaaslaseks, kuid olulisel määral siiski tarbimiskäitumises esindatud. Oma igapäevases töös noortega, olen kuulnud noori omavahel vestlema ja arutamas millises kaupluses milline müüja töö on ja kes müüb noorele probleemideta tubakatooteid. Millise sõnumi selline täiskasvanu käitumine ja kauplusepidaja tegevus ühiskonnale, noorele edastab? Arvan, et väga oluline on seadusandluse

järgimine ja alaealistele keelatud ainete kättesaamise võimaluste kaotamine. Kui täiskasvanud ise soodustavad sõltuvusainete tarbimist ja seaduse rikkujate osas karistusmeetmeid ei rakendata, jätkub noorte riskikäitumise soodustamine meie endi hulgas elavate kaaskodanike tegevusel.

Islandi ülikoolis on noorte riskikäitumise ja sõltuvusainete tarvitamise vähendamiseks meetmete väljatöötamisega tegeletud juba aastaid ja võib öelda, et tulemuslikult. Nende riskikäitumise ennetamise tegevuskavas peetakse äärmiselt oluliseks eduteguriks kogukondlikku koostööd. Koostöö olulisus just noort ümbritsevate süsteemide osas nagu perering ehk lapsevanemad ise, haridusasutused, koolid ning kohalikud omavalitsused. Islandi ülikoolis töötati välja erinevaid koolitusi, projekte läbi mille tõsta lapsevanemate teadlikkust ja tähtsustada just lapsevanema ning noore koos tegutsemise olulisust. Lisaks kaasati kohalikud omavalitsused, kes pakkusid võimalusi vaba aja veetmiseks koolivälisel ajal. Siia alla võiks paigutada meil Eestis ilmselt osadele lastevanematele vägagi tuttavad tegevused nende noorusajal ja koolivaheaegadel, nagu peedipõldudel kõplamise, heinapallide veeretamise või karjalautades värvimistöodes osalemise. Tänapäeval on noorel taskuraha teenimise võimalused piiratud ja populaarsed malevakohad vähemalt Tartu linnas täituvad loetud tundidega. Kasutades ära seda näitajat, et noort huvitab töö tegemine, taskuraha teenimine, erinevad organiseeritud üritused peale suhteliselt lühikest tööpäeva, tuleks Tartu linna ettevõttemaastikul rohkem tööharjumust õpetavaid ja kinnistavaid tegevusi pakkuda. Seda enam, et needsamad noored on edaspidi tööandja potentsiaalsed koostööpartnerid.

See kas kohalik omavalitsus rakendab uuringutes toodud tulemusi noortele ja peredele suunatud arengukavades või mujal poliitilistes otsustes, on olulise tähtsusega üldises ühiskondlikus „pildis“. Praegusel hetkel on vaja astuda oluline samm edasi ning alata diskussioon ja arutelu, kuidas Tartu linnas noorte riskikäitumist vähendada ja milliseid tegevuskavu või meetodeid selleks välja töötada, rakendada. Erinevate uuringute näol on kogutud piisavalt infot noorte riskikäitumise kohta, vaba aja sisustamise ja huvitegevuse kohta, nüüd oleks viimane aeg neid tulemusi reaalselt hinnata ning nende alusel edasiviivaid otsuseid vastu võtma hakata, et tagada noortele parim tulevik.

Kokkuvõte

Noorte riskikäitumist käsitledes on tegemist laiahaardelise valdkonnaga, mis hõlmab erinevaid seadusandlikke struktuure, ühiskondlikke lähenemisi ning probleemide põhiseid lahendusi. Käesoleva töö eesmärgiks oli teada saada milline on noorte riskikäitumise tase Tartu linnas 15-16-aastaste noorte hulgas.

Uurimistöö empiirilise analüüsi aluseks on kasutatud esmaseid andmeid, mis on kogutud Tartu üldhariduskoolides rahvusvahelise uuringu "Youth in Europe" raames ankeetküsimustike abil 15-16 -aastaste kooliõpilaste käest, ajavahemikul oktoober – detsember 2014. Noorte eluolu, hoiakuid ja riskikäitumist käsitleva uuringu korraldasid Sotsiaalministeerium, Tartu linn ning Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituut.

Riskikäitumise tunnustena on töös kasutatud noorte vastuseid tubakatoode tarvitamise, alkoholi tarvitamise, narkootikumide tarvitamise ning muu ennast ja teisi ohustava tegevuse osas. Kokkuvõtvalt saab antud uuringu põhjal välja tuua, et ankeeteeritud 1344 noorukist, kellest 45,5% olid poisid ja 54,5% tüdrukud on alkoholi tarbimise osas olenemata joogi kangusest 1-5 korda tütarlapsed just gümnaasiumi klassides (53%) tarvitanud joovastavaid jooke rohkem, kui noormehed (44%), siin on statistiliselt oluline seos tütarlaste alkoholi tarbimise osas. Need 43%, kes tunnevad ennast vahel koolis halvasti on viimase 30 päeva jooksul suitsetanud rohkem, kui 20 sigaretti päevas. Noored kellel on sõprade hulgas suitsetajaid rohkem, tarvitavad ka ise rohkem tubakatooteid, sama kehtib ka alkoholi tarvitajate kohta. Välja võib tuua, et noored hindavad oma sõprades head õppeedukust, spordiga tegelemist ning muusika kuulamist.

Käesolev töö toob välja valimis olnud noorte riskikäitumise esinemise taseme Tartu linnas erinevate riskikäitumise tunnuste lõikes. Ühtlasi saab erinevate käsitletud tunnuste lõikes välja tuua noorte riskikäitumist mõjutavaid statistiliselt olulisi seoseid koolikeskkonnaga, perekonnaga ning noort ümbritsevate sõpradega seoses. Saadud andmete alusel on võimalik ning soovituslik välja töötada ennetustegevusi noorte riskikäitumise vähendamiseks, juurutades erinevaid meetmeid kohaliku omavalitsuse tasemel noorte heaolu ja turvalise elukeskkonna tagamiseks. Ühiskonna kohus on väärtustada ning toetada noort, teismelisest täiskasvanuks arenemise teel.

Kasutatud kirjandus

1. Alkoholiseadus. (2002). Riigi Teataja I 3, 7.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014026> 30.05.2015
2. Bahr, S.J., Hoffmann, J.P. (2010). Parenting Style, Religiosity, Peers, and Adolescent Heavy Drinking. *The Journal of Studies on Alcohol and Drugs*. Vol. 71 teema nr. 4.
<http://www.jsad.com/doi/pdf/10.15288/jsad.2010.71.539> 09.05.2015
3. Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, Veebruar 1991; vol. 11, 1: pp. 56-95.
<http://www.scribd.com/doc/99124578/Baumrind-The-Influence-of-Parenting-Style-on-Adolescent-Competence-and-Substance-Use#scribd> 09.05.2015
4. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *In International Encyclopedia of Education*, Vol. 3, 2nd. Ed. Oxford: Elsevier.
6. Collins, D., Jordan, C., Coleman, H. (1999). *An Introduction to family social work*. Illinois: F.E.Peacock Publishers, Inc.
7. De Guzman, M. R., Bosch, K. R. (2007). High-Risk Behaviors Among Youth.
<http://www.ianrpubs.unl.edu/pages/publicationD.jsp?publicationId=786> 24.04.2015
8. Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut. (2011). SEYLE õpilaste ja õpetajate baasuuringu tulemused: vaimne tervis ja riskikäitumine. Tallinn.
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/Muud_infot/seyle_broz_final.pdf 24.04.2015
9. Eesti Uuringukeskus. (2010). Noorte ja lastevanemate rahulolu arendavate vaba aja veetmise võimalustega Tartus 2010. Aastal. Tartu linna kultuuriosakonna noorsooteenistus.
10. Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Vail-Ballou Press. 247-274.
11. European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) kodulehekülg. (2015). <http://espad.org/en/Databases/Data-Collection/>29.04.2015

12. Guzman, M.R.T. (2007). Friendship, peer influence, and peer pressure during the teen years. University of Nebraska Lincoln.
<http://www.ianrpubs.unl.edu/live/g1751/build/g1751.pdf> 30.04.2015
13. Haridus- ja Teadusministeerium. (2013). Noortevaldkonna arengukava 2014-2020.
https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf
28.04.2015
14. Harro, M. (2005). Riskikäitumine Eesti noorte hulgas; olukord, ennetamine: teooria ja praktika. Tervise Arengu Instituut. www.tartu.ee/data/Maarike%20Harro.ppt 25.04.2015
15. Hayden, A. (2007). Children in Trouble. The role of families, school and communities. New York: Palgrave Macmillan press.
16. Holleben, J., ja Helms, A. (2014). Puberteet – millal, miks ja kui kaua see kestab? Helios.
17. Jensen, A-M., Ben-Arieh, A., Conti, C., Kutsar, D., Phadraig, M.N.G., Nielsen, H.W. (2004). Children's Welfare in ageing Europe. Volume I. Norway: Tartu University Press. Lk 132
18. Justiitsministeerium (2014). Laste hälbiv käitumine Eestis. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn
http://issuu.com/kriminoloog/docs/laste_kaitumise_uuring_2014/1?e=11114181/9053068
29.04.2015
19. Kobin, M., Allaste, A-A., Sooniste, T., Derman, N., Vainu, V., Reiska, E., Kaha, K., Araste, L., Saat, H., Vorobjov, S., Saar, U. (2012). Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport. Tallinn: Tallina Ülikooli rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituut, Tervise Arengu Instituut.
20. Kõnnussaar, T. (2014). Koolilapsed riskivad oma tervisega liialt. Õpetajate Leht.
21. Lasteombudsman. (2011). Vaesus ja sellega seotud probleemid lastega peredes.
http://lasteombudsman.ee/sites/default/files/ylevaade_vaesus_ja_sellega_seotud_probleemid_lastega_peredes.pdf 09.05.2015
22. Leino, M. (2002). Sotsiaalsed probleemid koolis ja õpetaja toimetulek. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

23. Luuk, E., Järve, J. ja Kaska, M. (2014). Kuritööennetus ja jätkutugi kohalikul tasandil. Eesti Rakendusuuringute Keskus CentAR. Tallinn.
https://www.kriminaalpoliitika.rik.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/raport_viimane.pdf 29.04.2015
24. McNeely, C., Blanchard J. (2009). The teen years explained: a guide to healthy adolescent development. Johns Hopkins University. http://www.jhsph.edu/research/centers-and-institutes/center-for-adolescent-health/_includes/Interactive%20Guide.pdf 29.04.2015
25. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. (1997). Riigi Teataja I 52, 837. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12947070?leiaKehtiv> 30.05.2015
26. Neuman, W.L. (2006). Social research methods. Qualitative and quantitative approaches. 6th ed. 179-218.
27. Noorsootöö seadus. (2010). Riigi Teataja I 44, 262.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014104> 27.04.2015
28. Ots, L. (2008). Uued ajad-uued lapsed. Teadusartiklite kogumik. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
29. Pettai, I., Proos, I. (2010). Õpiraskustega laps põhikoolis: probleemid ja abivajadused. Tallinn http://mahena.org/files/documents/ESF_2009-2012/Fookusgrupp_2010_raport.pdf 10.05.2015
30. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). Riigi Teataja I 41, 240.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/111032015016> 27.04.2015
31. Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg (2011). *Targad vanemad, toredad lapsed, tugev ühiskond Laste ja perede arengukava 2012–2020*.
http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf 13.11.14
32. Toomela, E., Õuemaa, A. (2012). Noorte kogunemiskohtade kaardistamine Tartu kesklinnas: sisend kontakt- noorsootöö teenuse pilootprojektiks. Tartu Linnavalitsuse kultuuriosakonna Noorsooteenistus. Tartu.
https://www.tartu.ee/data/Tartu%20noorte%20rahulolu_raport2010.pdf 29.04.2015
33. Trimpop, M.R. (1994). The Psychology of Risk Taking Behavior, 1st Edition, 5-9
34. Tubakaseadus. (2005). Riigi Teataja I 29, 210.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/112032015077> 30.05.2015

35. Unicef (2011). The state of the World's children: Adolescence, an age of opportunity. New York.
http://www.unicef.org/adolescence/files/SOWC_2011_Main_Report_EN_02092011.pdf
27.04.2015
36. Walker, J., ja Crawford, K. (2014). Social work & human development. 4th edition: Sage.
37. Williams, L.R., Anthony, E.K. (2013). A Model of Positive Family and Peer Relationships on Adolescent Functioning. Journal of Child & Family Studies. (2015) 24:658–667.
<http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=104aa1b4-9994-4c38-a7a0-9dc1aa78dba8%40sessionmgr4001&hid=4103>
38. Wolf, A.E. (2012). Ma ju kuulaksin oma vanemaid, kui nad suu peaksid! Kirjastus Tänapäev.
39. World Health Organization. (2012). Risk to mental health: an overview of vulnerabilities and risk factors.
http://www.who.int/mental_health/mhgap/risks_to_mental_health_EN_27_08_12.pdf
25.04.2015
40. Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool.

Lisa 1. Euroopa noored 2014 ankeetküsimustik

ESTONIA

Euroopa noored 2014

Noored ja heaolu

Euroopa noorte eluolu ja elutingimuste
uuring

– Konfidentsiaalne –

+

+

+

+

+

+

+

+

Õpilastele

Selles brošüüris on rida küsimusi, millele teil palutakse vastata. Küsimused käsitlevad teie arvamusi mitmesuguste teemade kohta ning erinevat liiki tegevusi, millega te olete või võite olla seotud. Arvatavasti ei ole te kunagi niisuguseid küsimusi puudutavas uuringus osalenud, kuid sellegipoolest loodame, et vastate neile võimalikult kohusetundlikult, sest teie vastused on väga olulised. Samuti on tähtis valida sellised vastused, mis kõige täpsemalt teie arvamusel vastavad. Siin ei ole mingisugust sarnasust eksamitega, sest ükski vastus pole õigem kui teised. Tähtis on vaid oma arvamus välja ütelda.

Enamikule küsimustele on mitu vastusevarianti ning teil tuleb valida neist ainult üks. Kirjutage valitud vastuse kõrvale kastikesse rist. Ärge kasutage liiga õrna jälge jätvat pliatsit ning ärge tervet kasti täis kirjutage. Kui soovite oma arvamust muuta, siis kõige parem on tehtud rist täiesti ära kustutada või siis vale vastusega kastike üleni ära värvida, nii et valget üldse näha ei jää. Mõne küsimuse puhul valikvastused puuduvad ning teil palutakse ise vastus kirjutada. Sellisel juhul kirjutage väga selgelt trükitähtedega, igasse kastikesse üks täht. See on teie enda otsustada, kas soovite igale konkreetsele küsimusele vastata, kuid palume teil kõigile küsimustele vastata nii hästi kui oskate. Kui ükski etteantud vastustest ei vasta täpselt teie arvamusel või ei käi täpselt teie kohta, siis valige variant, mis on teie arvates tõele kõige lähemal.

Teie vastuseid ei ole mitte kuidagi võimalik teie isikuga kokku viia; see tähendab seda, et teie konkreetseid vastuseid ei näe ei teie õpetajad, vanemad, sõbrad-tuttavad ega mitte keegi teile tuttav isik. Ärge kirjutage küsitluslehtedele ega kaasasolevale ümbrikule oma nime ega isikukoodi. Kui olete kõigile küsimustele vastanud, pange küsimustik ümbrikusse, kleepige see korralikult kinni ja jätke oma lauale. Kui kõik on lõpetanud, korjatakse ümbrikud kokku; kokku korjatakse kõik küsimustikud.

Kui teil on millegi kohta küsimusi, siis pange brošüür kinni ja tõstke käsi. Teie juurde tuleb juhendaja või õpetaja puhta küsimustikuga ning abistab teid ilma nägemata teie vastuseid.

Suur tänu,

***Noored Euroopas Eesti uuringumeeskond
- Tallinn Tapa ja Tartu***

+

+

+

+

+

ENNE ALUSTAMIST PALUN LUGEGE HOOLIKALT LÄBI EELMISEL LEHEKÜLJEL LEIDUVAD JUHISED.**Märkige iga küsimuse vastus ristiga vastavasse kastikesse.****1. Kas te olete poiss või tüdruk?**☐ Poiss ☐ Tüdruk**2. Mis on teie sünniaasta?** (Valige ainult ÜKS variant)☐ 1996 ☐ 1997 ☐ 1998 ☐ 1999
☐ 2000 ☐ 2001 ☐ 2002**3. Mitmendas klassis te õpite?** (Valige ainult ÜKS variant)☐ 8. klass ☐ 9. klass ☐ 10. klass**4. Kes alljärgnevatest elab teie kodus?** (Valige ainult ÜKS variant)☐ Mõlemad vanemad
☐ Ema, aga mitte isa
☐ Isa, aga mitte ema
☐ Ema ja ta elukaaslane
☐ Isa ja ta elukaaslane
☐ Elan koos sõpradega
☐ Elan omaette
☐ Minu elukorraldus on teistsugune**5. Milline on kõrgeim haridustase, mille teie ema saavutas?** (Juhul kui teid kasvatas peamiselt võõrasema, vastake tema kohta) (Valige ainult ÜKS variant)☐ Ma ei tea /küsimus ei ole minu suhtes kohaldatav
☐ Lõpetas ülikooli
☐ Läks ülikooli, kuid ei ole lõpetanud
☐ Lõpetas rakendusliku kõrgkooli või kutseõppeasutuse
☐ Läks rakenduslikku kõrgkooli või kutseõppeasutusse, kuid ei ole lõpetanud
☐ Lõpetas keskkooli
☐ Läks keskkooli, kuid ei ole lõpetanud
☐ Põhikool või vähem

+

+

+

+

+

6. **Milline on kõrgeim haridustase, mille teie isa saavutas?** (Juhul kui teid kasvas peamiselt võõrasisa, vastake tema kohta) (Valige ainult ÜKS variant, see, mis kõige paremini sobib)

- ☐ Ma ei tea /küsimus ei ole minu suhtes kohaldatav
- ☐ Lõpetas ülikooli
- ☐ Läks ülikooli, kuid ei ole lõpetanud
- ☐ Lõpetas rakendusliku kõrgkooli või kutseõppeasutuse
- ☐ Läks rakenduslikku kõrgkooli või kutseõppeasutusse, kuid ei ole lõpetanud
- ☐ Lõpetas keskkooli
- ☐ Läks keskkooli, kuid ei ole lõpetanud
- ☐ Põhikool või vähem

7. **Kas teie ema töötab väljaspool kodu?** (Valige ainult ÜKS variant, see, mis kõige paremini sobib)

- ☐ Ema töötab kodus (hoolitseb majapidamise eest)
- ☐ Ema töötab väljaspool kodu osajaliselt
- ☐ Ema töötab väljaspool kodu täisajaliselt
- ☐ Ema töötab välismaal
- ☐ Ema on töötu
- ☐ Emal on puue
- ☐ Ema on pensionär (ta on lõpetanud oma tööalase karjääri)
- ☐ Ema õpib
- ☐ Ema õpib ja töötab väljaspool kodu
- ☐ Ma ei tea /küsimus ei ole minu suhtes kohaldatav

8. **Kas teie isa töötab väljaspool kodu?** (Valige ainult ÜKS variant, see, mis kõige paremini sobib)

- ☐ Isa töötab kodus (hoolitseb majapidamise eest)
- ☐ Isa töötab väljaspool kodu osajaliselt
- ☐ Isa töötab väljaspool kodu täisajaliselt
- ☐ Isa töötab välismaal
- ☐ Isa on töötu
- ☐ Isal on puue
- ☐ Isa on pensionär (ta on lõpetanud oma tööalase karjääri)
- ☐ Isa õpib
- ☐ Isa õpib ja töötab väljaspool kodu
- ☐ Ma ei tea /küsimus ei ole minu suhtes kohaldatav

9. **Kus te sündisite?** (Valige ÜKS variant ja kirjutage vastus kastikesse, kui see on teie suhtes kohaldatav)

- ☐ Eestis
- ☐ Mujal, minu sünniriik on:

+

+

+

+

+

10. Kas teie vanemad sündisid ja kasvasid Eestis? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Jah	Ei
a) Ema sündis Eestis	☐	☐
b) Ema kasvas Eestis	☐	☐
c) Isa sündis Eestis	☐	☐
d) Isa kasvas Eestis	☐	☐

11. Kas teie kodus räägitakse eesti keelt? (Valige ainult ÜKS variant)

☐ Jah, ainult eesti keelt   ☐ Jah, koos teise keelega   ☐ Ei, ainult teist keelt

12. Kui heal majanduslikul järjel on teie arvates teie perekond võrreldes teiste Eesti peredega?
(Valige ainult ÜKS variant)

- ☐ Palju paremal järjel
- ☐ Märgatavalt paremal järjel
- ☐ Veidi paremal järjel
- ☐ Samasugusel järjel
- ☐ Veidi halvemal järjel
- ☐ Märgatavalt halvemal järjel
- ☐ Palju halvemal järjel

13. Millisesse kirikusse või usuühendusse te kuulute? (Valige ainult ÜKS variant)

- ☐ Katoliku
- ☐ Luteri
- ☐ Moslemi/islami
- ☐ Õigeusu
- ☐ Baptisti
- ☐ Sõltumatu või autonoomne kirik
- ☐ Muu
- ☐ Ma ei kuulu ühtegi usuühendusse

14. Kas käite kodu läheduses asuvas koolis? (Valige ainult ÜKS variant)

☐ Jah   ☐ Ei

+

+

+

+

+

15. Kui hästi teil enda arvates koolis läheb võrreldes teiste omavanustega?

(Valige ainult ÜKS variant)

☐ Suurepäraselt, olen arvatavasti üks parimaid	☐ Keskmisest halvemini
☐ Kõvasti paremini kui keskmiselt	☐ Kõvasti halvemini kui keskmiselt
☐ Keskmisest paremini	☐ Viletsasti, olen arvatavasti üks nõrgemaid
☐ Keskmiselt	

16. Kui palju aega kulub teil tavaliselt iga päev koduste ülesannete tegemiseks?

(Valige ainult ÜKS variant)

☐ Ma ei tee kunagi koduseid ülesandeid	☐ Umbes kaks tundi
☐ Alla poole tunni	☐ Umbes kolm tundi
☐ Umbes pool tundi	☐ Umbes neli tundi
☐ Umbes üks tund	☐ Rohkem kui neli tundi

17. Kus te teete oma koduseid ülesandeid/valmistute tundideks? (Valige ainult ÜKS variant)

- ☐ Ma ei tee kunagi koduseid ülesandeid
- ☐ Enamasti kodus
- ☐ Osaliselt kodus, osaliselt koolis
- ☐ Enamasti koolis

18. Millised olid teie viimase poolaasta hinded järgmistest ainetes?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast, viimased 4 tulpa jätke tühjaks)

	Alla 3	Umbes 3	Umbes 4	Umbes 5				
a) Matemaatika	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Eesti keel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Esimene võõrkeel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Mitu täispäeva olete viimase 30 päeva jooksul koolist puudunud?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte ühtegi	1 päev	2 päeva	3-4 päeva	5-6 päeva	7 päeva või rohkem
a) Haiguse tõttu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) „Popitegemise“ tõttu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Muul põhjusel	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

20. Kui hästi iseloomustavad teid alljärgnevad väited?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Peaaegu alati kehtib	Sageli kehtib minu kohta	Vahel kehtib minu kohta	Harva kehtib minu kohta	Peaaegu kunagi ei kehti minu kohta
a) Leian, et koolis õppimine on mõttetu	☐	☐	☐	☐	☐
b) Olen õppimisest tüdinud	☐	☐	☐	☐	☐
c) Ma ei valmistu tundideks korralikult	☐	☐	☐	☐	☐
d) Leian, et ma ei pinguta piisavalt õppetöös	☐	☐	☐	☐	☐
e) Leian, et õppimine on liiga lihtne	☐	☐	☐	☐	☐
f) Leian, et õppimine on liiga raske	☐	☐	☐	☐	☐
g) Ma tunnen ennast koolis halvasti	☐	☐	☐	☐	☐
h) Ma tahan kooli pooleli jätta	☐	☐	☐	☐	☐
i) Ma tahan teise kooli minna	☐	☐	☐	☐	☐
j) Ma saan õpetajatega halvasti läbi	☐	☐	☐	☐	☐

21. Mida te plaanite teha pärast selle kooli lõpetamist (Valige ainult ÜKS variant)

☐ Lähen kolledž isse või gümnaasiumi	☐ Lähen välismaale õppima
☐ Lähen kutseõppeasutusse vms	☐ Lähen välismaale tööle
☐ Lähen tööle / hakkan töökohta otsima	☐ Mitte midagi

22. Kui suur on teie arvates tõenäosus, et lähete ülikooli? (Valige ainult ÜKS variant)

- ☐ Väga tõenäoline
 ☐ Üsna tõenäoline
 ☐ Vähe tõenäoline
 ☐ Väga ebatõenäoline

23. Kui tihti viimase 12 kuu jooksul olete tegelnud alljärgnevaga?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Iga päev	2-3 korda nädalas	Vähem kui kord nädalas	Vähem kui kord kuus	Mitte kunagi
a) Interneti kasutamine õppetöös	☐	☐	☐	☐	☐
b) Interneti kasutamine meelelahutuseks	☐	☐	☐	☐	☐
c) Sotsiaalmeedia (facebook, twitter, skype jne) kasutamine sõpradega suhtlemiseks	☐	☐	☐	☐	☐
d) Sotsiaalmeedia (facebook, twitter, skype jne) kasutamine perekonnaga suhtlemiseks	☐	☐	☐	☐	☐
e) Sotsiaalmeedia (facebook, twitter, skype jne) kasutamine suhtlemiseks inimestega, kellega te tahaksite tuttavaks saada	☐	☐	☐	☐	☐
f) Interneti kasutamine mängude mängimiseks	☐	☐	☐	☐	☐
g) Interneti kasutamine uudiste lugemiseks	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

24. Kas ja kui tihti te avaldate iseenda kohta arvamusi alljärgnevas vormis?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Iga päev	2-3 korda nädalas	Vähem kui kord nädalas	Vähem kui kord kuus	Mitte kunagi
a) Oma ajaveebis/internetipäevikus	☐	☐	☐	☐	☐
b) Anonüümselt kommenteerides	☐	☐	☐	☐	☐
c) Oma nime all kommenteerides	☐	☐	☐	☐	☐
d) Teid ennast kujutavate videoklippide vahendusel	☐	☐	☐	☐	☐
e) Interneti fotoalbumite kaudu	☐	☐	☐	☐	☐
f) Interneti huvigruppides	☐	☐	☐	☐	☐
g) Sotsiaalmeedia profiili/konto kaudu	☐	☐	☐	☐	☐

25. Missuguseid infotehnoloogia vahendeid te kasutate? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Iga päev	2-3 korda nädalas	Vähem kui kord nädalas	Vähem kui kord kuus	Mitte kunagi
a) Arvuti/sülearvuti	☐	☐	☐	☐	☐
b) Internetiühendusega mobiiltelefon	☐	☐	☐	☐	☐
c) Tahvelarvuti	☐	☐	☐	☐	☐

26. Kui tihti viimase seitsme päeva jooksul te tegite mõnda alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kordagi	1 kord	2 korda	3 korda	4 korda	5 korda	6 korda	7 korda
a) Olite terve öhtu kodus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Olite väljas pärast kella kümnet öhtul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Läksite välja ja tulite koju pärast südaööd	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

27. Kui kerge või raske on teil oma vanematelt saada alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Väga raske	Üsna raske	Üsna kerge	Väga kerge
a) Hoolivat ja sooja suhtumist	☐	☐	☐	☐
b) Arutada teie isiklike probleeme	☐	☐	☐	☐
c) Nõuandeid õppimise kohta	☐	☐	☐	☐
d) Nõuandeid teie muude ettevõtmiste (projektide) kohta	☐	☐	☐	☐
e) Abi igasugustes asjades	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

28. Kui kerge või raske on teil oma sõpradelt saada alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Väga raske	Üsna raske	Üsna kerge	Väga kerge
a) Hoolivat ja sooja suhtumist	☐	☐	☐	☐
b) Arutada teie isiklikke probleeme	☐	☐	☐	☐
c) Nõuandeid õppimise kohta	☐	☐	☐	☐
d) Nõuandeid teie muude ettevõtmiste (projektide) kohta	☐	☐	☐	☐
e) Abi igasugustes asjades	☐	☐	☐	☐

29. Kui hästi iseloomustab teid alljärgnev? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Peaaegu mitte kunagi	Harva	Vahetevahel	Sageli	Peaaegu alati
a) Tööpäevadel pärast kooli veedan ma aega oma vanematega	☐	☐	☐	☐	☐
b) Nädalavahetustel veedan ma aega oma vanematega	☐	☐	☐	☐	☐

30. Kas teie vanemad teavad, kus te olete laupäeva õhtuti? (Valige ainult ÜKS variant)

- ☐ Peaaegu alati
- ☐ Sageli
- ☐ Vahetevahel
- ☐ Harva
- ☐ Peaaegu mitte kunagi

+

+

+

+

+

31. Kui hästi iseloomustavad teid alljärgnevad väited? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Kehtib väga hästi minu kohta	Kehtib üsna hästi minu kohta	Kehtib üsna halvasti minu kohta	Kehtib väga halvasti minu kohta
a) Mu vanemad peavad tähtsaks, et ma hästi õpiksin	☐	☐	☐	☐
b) Mu vanemad on kehtestanud kindlad reeglid selle kohta, mida ma võin kodus teha	☐	☐	☐	☐
c) Mu vanemad on kehtestanud kindlad reeglid selle kohta, mida ma võin väljaspool kodu teha	☐	☐	☐	☐
d) Mu vanemad on kehtestanud kindlad reeglid selle kohta, millal ma pean õhtul kodus olema	☐	☐	☐	☐
e) Mu vanemad teavad, kellega koos ma õhtuti olen	☐	☐	☐	☐
f) Mu vanemad teavad, kus ma õhtuti olen	☐	☐	☐	☐
g) Mu vanemad tunnevad mu sõpru	☐	☐	☐	☐
h) Mu vanemad tunnevad mu sõprade vanemaid	☐	☐	☐	☐
i) Mu vanemad räägivad sageli minu sõprade vanematega	☐	☐	☐	☐
j) Minu ja mu sõprade vanemad saavad vahetevahel üksteisega kokku, et omavahel rääkida	☐	☐	☐	☐
k) Mu vanemad jälgivad, mida ma vabal ajal teen	☐	☐	☐	☐

32. Mil määral te nõustute või ei nõustu alljärgnevaga?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Olen väga nõus	Olen pigem nõus	Suhtun neutraalselt	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus
a) Mu vanematel on sõpru, kes elavad meie kodu lähedal	☐	☐	☐	☐	☐
b) Mu vanemad teavad paljusid meie naabreid nimepidi	☐	☐	☐	☐	☐
c) Mu vanemad käivad vahel mõnel meie naabril külas	☐	☐	☐	☐	☐
d) Meie naabrid käivad vahel minu vanematel külas	☐	☐	☐	☐	☐
e) Vahel me laename üht-teist (näiteks piima või tööriistu) oma naabritelt	☐	☐	☐	☐	☐
f) Meie naabrid laenavad meilt vahel üht-teist (näiteks piima või tööriistu)	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

33. Kui tõenäoline või ebatõenäoline on, et teie naabrid võtavad midagi ette, kui ...?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Väga tõenäoline	Üsna tõenäoline	Ei kumbki	Vähe tõenäoline	Väga ebatõenäoline
a) ..ümbruskonna noored koolitundide asemel tänavatel aega veedavad	☐	☐	☐	☐	☐
b) ..noored nende ümbruskonnas majadele graffitit joonistavad	☐	☐	☐	☐	☐
c) ..teie maja ees kaklus puhkeb	☐	☐	☐	☐	☐
d) ..noored ei käitu täiskasvanute suhtes aupaklikult	☐	☐	☐	☐	☐
e) ..keegi teie tänaval autosse või majja sisse murrab	☐	☐	☐	☐	☐

34. Palun öelge, kas ja kuivõrd käib alljärgnev teie olukorra kohta.

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Peaaegu mitte kunagi	Harva	Vahetevahel	Tihti	Peaaegu alati
a) Mu vanemad on majanduslikult kehval järjel	☐	☐	☐	☐	☐
b) Mu vanemad ei saa endale autot lubada	☐	☐	☐	☐	☐
c) Mu vanematel jätkub vaevalt raha hädavajalike kulutuste jaoks (näiteks toit, eluase, telefon)	☐	☐	☐	☐	☐
d) Mu vanematel ei ole piisavalt raha, et maksta nende kooliväliste tegevuste eest, millega mulle meeldiks kõige rohkem tegelda (näiteks muusikatunnid või sport)	☐	☐	☐	☐	☐

35. Kui hästi iseloomustavad teid alljärgnevad väited? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Olen väga nõus	Olen pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus
a) Vahel on tarvis suitsetada sigarette, et mitte eakaaslaste hulgast kõrvale jääda	☐	☐	☐	☐
b) Vahel on tarvis juua alkoholi, et mitte eakaaslaste hulgast kõrvale jääda	☐	☐	☐	☐
c) Vahel on tarvis suitsetada kanepit, et mitte eakaaslaste hulgast kõrvale jääda	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

36. Mis on teie meelest oluline selleks, et ära teenida oma sõprade austus?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Suurendab kõvasti austust	Suurendab austust mõnel määral	Ei mõjuta kuidagi	Vähendab austust mõnel määral	Vähendab kõvasti austust
a) Koolis hästi õppida	☐	☐	☐	☐	☐
b) Olla hea sportlane	☐	☐	☐	☐	☐
c) Juua alkoholi	☐	☐	☐	☐	☐
d) Suitsetada sigarette	☐	☐	☐	☐	☐
e) Suitsetada kanepit	☐	☐	☐	☐	☐
f) Hea välja näha	☐	☐	☐	☐	☐
g) Olla täiskasvanute kehtestatud reeglite vastu	☐	☐	☐	☐	☐
h) Poodides vargil käia	☐	☐	☐	☐	☐
i) Teada hästi palju muusikast	☐	☐	☐	☐	☐

37. Kui hästi iseloomustavad alljärgnevad väited teie meeleolu viimase nädala jooksul?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Peaaegu mitte kunagi	Harva	Vahetevahel	Tihti
a) Ma sain kergesti pahaseks või ärritusin	☐	☐	☐	☐
b) Mul olid kontrollimatud vihahood	☐	☐	☐	☐
c) Ma tahtsin asju lõhkuda või purustada	☐	☐	☐	☐
d) Ma tülitseisin kellegagi	☐	☐	☐	☐
e) Ma karjusin kellegi peale või loopisin asju	☐	☐	☐	☐

38. Kui hästi iseloomustavad teid alljärgnevad väited? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Väga hästi	Üsna hästi	Üsna halvasti	Üldse mitte
a) Kui ma mõtlen, missugune ma tulevikus välja näen, olen sellega rahul	☐	☐	☐	☐
b) Enamasti pean ma ennast inetuks ja ebameeldivaks	☐	☐	☐	☐
c) Ma olen oma kehaga rahul	☐	☐	☐	☐
d) Ma olen rahul nende füüsiliste muutustega, mis on minu kehaga viimase paari aasta jooksul toimunud	☐	☐	☐	☐
e) Ma tunnen end füüsiliselt tugeva ja tervena	☐	☐	☐	☐
f) Ma olen oma eluga rahul	☐	☐	☐	☐
g) Ma olen õnnelik	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

39. Mil määral te nõustute või ei nõustu alljärgnevate väidetega?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Olen väga nõus	Olen pigem nõus	Ei tea	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus
a) Kõiki reegleid võib rikkuda, kui need ei paista kehtivat	☐	☐	☐	☐	☐
b) Ma täidan ainult selliseid reegleid, mida ise tahan	☐	☐	☐	☐	☐
c) Tegelikult on elus väga vähe täiesti kindlaid reegleid	☐	☐	☐	☐	☐
d) Raske on midagi usaldada, sest kõik muutub kogu aeg	☐	☐	☐	☐	☐
e) Tegelikult ei tea keegi, mida temalt elus oodatakse	☐	☐	☐	☐	☐
f) Elus ei saa milleski kindel olla	☐	☐	☐	☐	☐
g) Vahel on vaja edu saavutamiseks reegleid rikkuda	☐	☐	☐	☐	☐
h) Reeglite täitmine ei taga edu	☐	☐	☐	☐	☐

40. Kui tihti te tundsite mõnda allpool loetletud füüsilist või vaimset ebamugavustunnet viimase nädala jooksul?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	(Peaaegu) mitte kunagi	Harva	Vahetevahel	Tihti
a) Närvilisus	☐	☐	☐	☐
b) Ilmse põhjuseta esinev äkiline hirmutunne	☐	☐	☐	☐
c) Ma tundsin, et olen pinges	☐	☐	☐	☐
d) Ma olin kurb ega tahtnud eriti midagi teha	☐	☐	☐	☐
e) Mul ei olnud söögiisu	☐	☐	☐	☐
f) Ma tundsin ennast üksildasena	☐	☐	☐	☐
g) Mul tuli kergesti nutt või nutuhimu peale	☐	☐	☐	☐
h) Mul oli magamisega probleeme	☐	☐	☐	☐
i) Ma tundsin end kurva või õnnetuna	☐	☐	☐	☐
j) Tegutsemine ei valmistanud mulle rõõmu	☐	☐	☐	☐
k) Ma olin aeglane ja loid	☐	☐	☐	☐
l) Tulevik paistis lootusetu	☐	☐	☐	☐
m) Ma mõtlesin enesetapust	☐	☐	☐	☐
n) Mulle tundus, et kõik on mind alt vedanud	☐	☐	☐	☐
o) Mul ei olnud kellegagi rääkida	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

41. Kas mõni alljärgnevatest küsimustest kehtib teie suhtes? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Jah	Ei
a) Kas keegi on teile rääkinud, et mõtleb enesetapust?	☐	☐
b) Kas mõni teie tuttav või keegi, keda te teate, on kunagi proovinud enesetappu sooritada?	☐	☐
c) Kas mõni teie tuttav või keegi, keda te teate, on sooritanud enesetapu?	☐	☐
d) Kas mõni teie sõber või keegi muu lähedane on kunagi proovinud enesetappu sooritada?	☐	☐
e) Kas mõni teie sõber või keegi muu lähedane on kunagi sooritanud enesetapu?	☐	☐
f) Kas te olete kunagi mõelnud enesetapust?	☐	☐
g) Kas te olete kunagi tõsiselt kaalunud enesetapu sooritamist?	☐	☐
h) Kas te olete kunagi kellelegi rääkinud sellest, et kaalute enesetapu sooritamist?	☐	☐
i) Kas te olete kunagi proovinud enesetappu sooritada?	☐	☐
j) Kas te olete proovinud enesetappu sooritada selle õppeaasta jooksul?	☐	☐

+

+

+

+

+

42 Kas olete kunagi kogenud alljärgnevat?

(Valige IGAST kategooriast kõik VARIANDID, mis teie kohta käivad)

	Jah, viimase 30 päeva jooksul	Jah, viimase 12 kuu jooksul	Jah, rohkem kui 12 kuud tagasi	Ei
a) Raske õnnetus	☐	☐	☐	☐
b) Raske haigus	☐	☐	☐	☐
c) Vanemate lahku elama asumine või lahutus	☐	☐	☐	☐
d) Tõsine tüli vanematega	☐	☐	☐	☐
e) Nägin pealt vanematevahelist tõsist tüli	☐	☐	☐	☐
f) Nägin oma kodus pealt füüsilist vägivalda, millesse oli segatud täiskasvanu	☐	☐	☐	☐
g) Nägin oma kodus pealt psühholoogilist vägivalda/ väärkohtlemist, millesse oli segatud täiskasvanu	☐	☐	☐	☐
h) Olin oma kodus ise seotud füüsilise vägivalla juhtumiga, millesse oli segatud täiskasvanu	☐	☐	☐	☐
i) Vanema või õe-venna surm	☐	☐	☐	☐
j) Sõbra surm	☐	☐	☐	☐
k) Oma poisiga/tüdrukuga suhete katkestamine	☐	☐	☐	☐
l) Olen olnud tõrjutud sõprade poolt	☐	☐	☐	☐
m) Lahusolek sõbrast	☐	☐	☐	☐
n) Olen saanud eriti halva hinde	☐	☐	☐	☐
o) Isa või ema kaotas töö	☐	☐	☐	☐
p) Mind saadeti klassist välja või direktori juurde	☐	☐	☐	☐
q) Mind visati koolist välja	☐	☐	☐	☐
r) Olen kogenud seksuaalset kuritarvitamist (ohver)	☐	☐	☐	☐
s) Olen kogenud seksuaalset kuritarvitamist, millesse oli segatud pereliikmest täiskasvanu	☐	☐	☐	☐
t) Olen kogenud seksuaalset kuritarvitamist, millesse oli segatud täiskasvanu väljaspoolt perekonda	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

43. Kui hästi iseloomustavad teid alljärgnevad väited? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Kehtib väga hästi minu kohta	Kehtib üsna hästi minu kohta	Kehtib üsna halvasti minu kohta	Kehtib väga halvasti minu kohta
a) Ma tunnen, et olen vähemalt sama palju väärt kui teised	☐	☐	☐	☐
b) Ma tunnen, et mul on terve rida häid omadusi	☐	☐	☐	☐
c) Kokkuvõttes kipun end pidama hädavareseks	☐	☐	☐	☐
d) Ma saan asjadega hakkama niisama hästi kui enamik teisi	☐	☐	☐	☐
e) Ma tunnen, et mul pole palju, mille üle uhke olla	☐	☐	☐	☐
f) Ma suhtun iseendasse positiivselt	☐	☐	☐	☐
g) Üldiselt olen endaga rahul	☐	☐	☐	☐
h) Ma tahaksin, et mul oleks rohkem austust iseenese suhtes	☐	☐	☐	☐
i) Vahel ma mõtlen, et ma ei kõlba millekski	☐	☐	☐	☐
j) Vahel ma tunnen ennast tõesti kasutuna	☐	☐	☐	☐

44. Kui palju te usaldate alljärgnevaid institutsioone?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Väga palju	Üsna palju	Üsna vähe	Väga vähe
a) Kirik	☐	☐	☐	☐
b) Põhikoolid	☐	☐	☐	☐
c) Kohtud	☐	☐	☐	☐
d) Politsei	☐	☐	☐	☐
e) Riigikogu	☐	☐	☐	☐
f) Valitsus	☐	☐	☐	☐
g) Ajakirjandus	☐	☐	☐	☐
h) Ametiühingud	☐	☐	☐	☐
i) Tervishoiuteenused (näiteks haiglad ja tervisekeskused)	☐	☐	☐	☐

45. Mil määral te nõustute alljärgnevate väidetega? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Olen väga nõus	Olen pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus
a) Minu ümbruskonnas on palju seltskondliku tegevuse võimalusi	☐	☐	☐	☐
b) Minu ümbruskonnas on hea elada	☐	☐	☐	☐
c) Tahaksin ka edaspidi elada selles ümbruskonnas kus praegu	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

46. Kas olete viimase 12 kuu jooksul...? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Jah	Ei
a) ..kolinud teise ümbruskonda	☐	☐
b) ..vahetanud kooli	☐	☐

47. Kas olete viimase viie aasta jooksul...? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kordagi	1 kord	2 korda	3 korda	4 korda	5 korda või rohkem
a) ..kolinud teise ümbruskonda	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) ..vahetanud kooli	☐	☐	☐	☐	☐	☐

48. Mitu TÄISKILOGRAMMI te kaalute?

(Kirjutage oma vastus nii, et igasse kasti satub üks number. Kui teie kehakaalu saab väljendada kahekohalise arvuga, siis kasutage selleks kahte parempoolset kasti)

Vastus: Kilogrammi

49. Mitme TÄISSENTIMEETRI pikkune te olete?

(Kirjutage oma vastus nii, et igasse kasti satub üks number)

Vastus: Sentimeetrit

50. Kui hästi iseloomustavad teid alljärgnevad väited? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Kehtib väga halvasti minu kohta	Kehtib üsna halvasti minu kohta	Kehtib üsna hästi minu kohta	Kehtib väga hästi minu kohta
a) Ma usun jumalat	☐	☐	☐	☐
b) Mu usk on minule tähtis	☐	☐	☐	☐
c) Ma palun regulaarselt jumalat	☐	☐	☐	☐
d) Ma loen sagedasti pühakirja	☐	☐	☐	☐
e) Ma käin regulaarselt jumalateenistustel	☐	☐	☐	☐
f) Peale jumalateenistuste võtan regulaarselt osa muudest usuga seotud ettevõtmistest	☐	☐	☐	☐
g) Vajadusel saaksin ma jumalalt tuge	☐	☐	☐	☐
h) Olen otsinud jumalalt tuge, kui mul seda vaja oli	☐	☐	☐	☐
i) Mu parimad sõbrad on usklikud	☐	☐	☐	☐
j) Enamik mu tuttavaid on usklikud	☐	☐	☐	☐
k) Mu ema (kasuema/võõrasema) on usklik	☐	☐	☐	☐
l) Mu isa (kasuisa/võõrasisa) on usklik	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

51. Kui palju sa päevas järgnevid jooke tarbid?

(vali IGAST kategooriast ÜKS vastus)

	ma ei joo seda	üks tass	kaks tassi	kolm tassi	neli tassi	viis tassi	kuus või enam tassi
a) Kohvi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Tee	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	ma ei joo seda	üks purk/ pudel	kaks purki/ pudelit	kolm purki/ pudelit	neli purki/ pudelit	viis purki/ pudelit	kuus või rohkem purki/pudelit
(250 – 330 ml)							
c) Koola jooke (Coca-cola, Pepsi jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Energiajooke, mis sisaldavad kofeiini (Red Bull, Magic, Burn, Monster, Energy jne)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

52. Kas keegi alljärgnevatest isikutest suitsetab igapäevaselt tubakat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Ei	Jah	Küsimus ei ole minu suhtes kohaldatav
a) Isa	☐	☐	☐
b) Ema	☐	☐	☐
c) Õde või vend (üks või rohkem)	☐	☐	☐

53. Kui sageli te olete elu jooksul sigarette suitsetanud? (Valige ainult ÜKS variant)

Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 times korda või rohkem
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

54. Kui palju te olete viimase 30 päeva jooksul keskmiselt suitsetanud?

(Valige ainult ÜKS variant)

- ☐ Üldse mitte
- ☐ Vähem kui ühe sigareti nädalas
- ☐ Vähem kui ühe sigareti päevas
- ☐ 1-5 sigaretti päevas
- ☐ 6-10 sigaretti päevas
- ☐ 11-20 sigaretti päevas
- ☐ Rohkem kui 20 sigaretti päevas

+

+

+

+

+

55. Kui sageli sa tarvitad elektroonilisi sigarette?

(vali IGAST kategooriast ÜKS)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Oma elu jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Viimase 30 päeva jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

56. Kui sageli te olete elu jooksul tarvitanud alljärgnevaid aineid?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Närimistubakas	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Nuusktubakas	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

57. Kui sageli te olete viimase 30 päeva jooksul tarvitanud alljärgnevaid aineid?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Närimistubakas	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Nuusktubakas	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

58. Kui sageli te olete teinud vesipiipu? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Kogu elu jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Viimase 30 päeva jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

59. Kui sageli te olete elu jooksul tarvitanud alljärgnevaid aineid?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Ritalini, kui arst on selle teile välja kirjutanud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Ritalini, vabamüügiravimina	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

60. Kui sageli te olete viimase 30 päeva jooksul tarbinud alljärgnevaid jooke?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Õlut	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Alkoholisaldusega karastusjooke (alcopop)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Veini	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kanget alkoholi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

61. Kui sageli to olete üldse mingisugust alkoholi tarbinud?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Kogu elu jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Viimase 30 päeva jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

62. Kui sageli te olete olnud purjus? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Kogu elu jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Viimase 30 päeva jooksul	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

63. Kas te tarbite alkoholi allpool nimetatud kohtades? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	Harva	Vahetevahel	Tihti
a) Oma kodus	☐	☐	☐	☐
b) Teiste kodudes	☐	☐	☐	☐
c) Linnakeskuses	☐	☐	☐	☐
d) Muijal vabas õhus	☐	☐	☐	☐
e) Klubis/diskol või baaris/pubis	☐	☐	☐	☐
f) Kooli tantsupeol/-ballil	☐	☐	☐	☐
g) Kolledž i tantsupeol/ballil	☐	☐	☐	☐
h) Noorteklubi/-keskuses	☐	☐	☐	☐
i) Spordi või muu tegevuse harjutamiseks organiseeritud väljasõitudel	☐	☐	☐	☐
j) Muijal	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

64. Kas ja kui sageli olete tarvitanud allpool loetletud uimasteid?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	1-2 korda	3-5 korda	6-9 korda	10-19 korda	20-39 korda	40 korda või rohkem
a) Vabamüügis olevaid uinuteid või rahusteid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kanepit (hašiš või marihuaana)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Amfetamiine (spiid)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) LSD'd (hape)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Ecstasy't (E-tabletid)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Kokaiini	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Heroiini	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Releiviini	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i) Seeni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j) Nuusutanud (näiteks liimi)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k) Anaboolseid steroide	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l) Omavalmistatud segusid /poteeni	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
m) Taimseid/orgaanilisi uimasteid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

65. Kas ja kui vanalt tegite esmakordselt alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kunagi	11-aastaselt või nooremana	12-aastaselt	13-aastaselt	14-aastaselt	15-aastaselt või vanemana
a) Jõin alkoholi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Jäin purju	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Suitsetasin sigaretti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Suitsetasin iga päev sigarette	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Tarvitasin kanepit (hašiš/marihuaana)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

66. Mil määral te nõustute või ei nõustu alljärgnevaga?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Olen täiesti nõus	Olen pigem nõus	Ei tea	Pigem ei ole nõus	Üldse ei ole nõus
a) Marihuaanat tarvitada on ohtlik, isegi kui seda teha vaid üks kord	☐	☐	☐	☐	☐
b) Hašišit tarvitada on ohtlik, isegi kui seda teha vaid üks kord	☐	☐	☐	☐	☐
c) Hašiš on ohtlikum kui marihuaana	☐	☐	☐	☐	☐
d) Marihuaana on ohtlikum kui hašiš	☐	☐	☐	☐	☐
e) Hašiš ja marihuaana on võrdselt ohtlikud	☐	☐	☐	☐	☐

67. Kas ja kui sageli olete viimase 12 kuu jooksul teinud alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	10-13 korda	14-17 korda	18 korda või rohkem
a) Varastanud midagi, mille väärtus on <u>väiksem kui</u> kolme tavalise kinopileti hind	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Varastanud midagi, mille väärtus on <u>suurem kui</u> kolme tavalise kinopileti hind	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kasutanud füüsilist vägivalda selleks, et röövida/varastada	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Murdnud varastamise eesmärgil sisse hoonesse või autosse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Rikkunud või lõhkunud asju, mis teile ei kuulu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Pannud toime mõne muu õigusrikkumise	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

68. Palun vastake, kuivõrd käivad alljärgnevad küsimused teie kohta.

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	10-13 korda	14-17 korda	18 korda või rohkem
a) Kas te olete olnud <u>füüsilise</u> vägivalda ohver viimase 12 kuu jooksul?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kas te olete kasutanud ise <u>füüsilist</u> vägivalda viimase 12 kuu jooksul?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kas te olete olnud <u>seksuaalse</u> vägivalda ohver viimase 12 kuu jooksul?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kas te olete kasutanud ise <u>seksuaalset</u> vägivalda viimase 12 kuu jooksul?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

69. Kuidas teie vanemad teie arvates reageeriksid, kui te teeksite alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Oleksid täielikult selle vastu	Oleksid väga selle vastu	Oleksid üsna selle vastu	Nad ei hooliks sellest
a) Kui te suitsetaksite sigarette	☐	☐	☐	☐
b) Kui te jääksite purju	☐	☐	☐	☐
c) Kui te suitsetaksite kanepit	☐	☐	☐	☐

70. Kas ja kui sageli viimase 12 kuu jooksul:

	Mitte kordagi	1 kord	2 korda	3-4 korda	5 korda või rohkem
a) olete koos kambaga kedagi kiusanud?	☐	☐	☐	☐	☐
b) olete koos kambaga kellelegi füüsiliselt haiget teinud?	☐	☐	☐	☐	☐
c) olete koos kambaga alustanud teise kambaga kaklust?	☐	☐	☐	☐	☐
d) on teid mingi kamba poolt kiusatud?	☐	☐	☐	☐	☐
e) on teid mingi kamba poolt rünnatud?	☐	☐	☐	☐	☐
f) on teid koos kambaga mingi teise kamba poolt rünnatud?	☐	☐	☐	☐	☐

71. Kui sageli sinu elu jooksul on midagi taolist juhtunud

	Mitte kordagi	1 kord	2 korda	3-4 korda	5 korda või rohkem
a) Oled saatnud internetis või SMS-ga alandavaid ja/või sobimatuid sõnumeid grupele või üksikisikule?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Oled saanud grupilt või isikult internetis või SMS-ga alandavaid ja/või sobimatuid sõnumeid?	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

72. Kui sageli olete viimase 12 kuu jooksul teinud alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kordagi	1 kord	2-5 korda	6-9 korda	10-13 korda	14-17 korda	18 korda või rohkem
a) Kedagi rusikaga löönud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kedagi pikali löönud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kedagi jalaga löönud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kedagi näkku löönud või kõrvakiilu andnud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kellelgi kõrist kinni hoidnud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Kedagi vägivallega ähvardanud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Sundinud kedagi endaga seksuaalsetesse suhetesse astuma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Sundinud kedagi endaga sugulisse vahekorda astuma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

73. Kui mitu teie sõpra on teie arvates viimase 12 kuu jooksul teinud alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte ükski	Paar tükki	Mõned	Enamik	Peaaegu kõik
a) Varastanud midagi, mille väärtus on suurem kui kolme kinopileti hind	☐	☐	☐	☐	☐
b) Murdnud varastamise eesmärgil sisse hoonesse või autosse	☐	☐	☐	☐	☐
c) Rikkunud või lõhkunud asju, mis neile ei kuulu	☐	☐	☐	☐	☐

74. Kui mitu teie sõpra teevad teie arvates alljärgnevat?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte ükski	Paar tükki	Mõned	Enamik	Peaaegu kõik
a) Suitsetavad sigarette	☐	☐	☐	☐	☐
b) Joovad alkoholi (õlut, veini või kanget alkoholi)	☐	☐	☐	☐	☐
c) On vähemalt kord kuus purjus	☐	☐	☐	☐	☐
d) Suitsetavad hašišit või marihuaanat	☐	☐	☐	☐	☐
e) Norivad tüli	☐	☐	☐	☐	☐
f) Otsivad ise võimalust kakelda	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

75. Kas ja kui sageli olete oma elu jooksul sattunud mõnda alljärgnevasse olukorda?

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Mitte kordagi	1 kord	2 korda	3-5 korda	6 korda või rohkem
a) Teid on politsei poolt politsejaoskonnas kuriteos kahtlustatavana üle kuulatud	☐	☐	☐	☐	☐
b) Teid on politsei poolt kuriteoga seotuse kahtlusega üle kuulatud	☐	☐	☐	☐	☐
c) Olete omaks võtnud toimepandud õigusrikkumise	☐	☐	☐	☐	☐
d) Politsei ülekuulamise käigus olete omaks võtnud õigusrikkumise, mida teie toime ei pannud	☐	☐	☐	☐	☐
e) Politsei ülekuulamise käigus ei võtnud omaks õigusrikkumist, mille te toime panite	☐	☐	☐	☐	☐
f) Teid on süüdi mõistetud õigusrikkumises, mida teie toime ei pannud	☐	☐	☐	☐	☐

76. Kas te tegelete kehakultuuri või spordiga? (Valige ainult ÜKS variant)

Peaaegu mitte kunagi	1 kord nädalas	2 korda nädalas	3 korda nädalas	4-6 korda nädalas	Peaaegu iga päev
☐	☐	☐	☐	☐	☐

77. Alljärgnevad küsimused käsitlevad sportimist ja füüsilist tegevust

(Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Peaaegu mitte kunagi	1 kord nädalas	2 korda nädalas	3 korda nädalas	4-6 korda nädalas	Peaaegu iga päev
a) Kui sageli te tegelete koolis spordi ja treeninguga väljaspool kohustuslikke võimlemistunde?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kui sageli te tegelete spordiga spordiklubis või võistkonnas (treening või võistlused)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kui sageli te tegelete spordiga väljaspool kooli, spordiklubi või võistkonda?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kui sageli te tegelete nii tugeva füüsilise pingutusega, et väsitate end ära või higistate?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

78. Kas võtate osa organiseeritud meelelahutusüritustest või koolivälisest tegevusest?

(Valige ainult ÜKS variant)

Peaaegu mitte kunagi	1 kord nädalas	2 korda nädalas	3 korda nädalas	4-6 korda nädalas	Peaaegu iga päev
☐	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

79. Kui sageli te tegelete alljärgnevaga? (Valige ÜKS variant IGAST kategooriast)

	Peaaegu mitte kunagi	Vähem kui 1 kord kuus	1-3 korda kuus	1-3 korda nädalas	4 korda nädalas või rohkem
a) Veedan sõpradega aega ilma et täiskasvanud juures viibiksid	☐	☐	☐	☐	☐
b) Käin kinos	☐	☐	☐	☐	☐
c) Käin kohvikus	☐	☐	☐	☐	☐
d) Jalutan niisama ringi ja käin poodides	☐	☐	☐	☐	☐
e) Veedan õhtuti või nädalavahetuseti aega kesklinnas	☐	☐	☐	☐	☐
f) Viibin niisama kaubanduskeskuste ees või sees	☐	☐	☐	☐	☐
g) Käin peol	☐	☐	☐	☐	☐
h) Käin kiirsöögikohas	☐	☐	☐	☐	☐
i) Käin spordivõistlustel	☐	☐	☐	☐	☐
j) Käin pärast tunde ujulas	☐	☐	☐	☐	☐
k) Käin teatris	☐	☐	☐	☐	☐
l) Käin raamatukogus	☐	☐	☐	☐	☐
m) Käin klassikalise muusike kontsertidel	☐	☐	☐	☐	☐
n) Käin kontsertidel, aga mitte klassikalise muusika omadel	☐	☐	☐	☐	☐
o) Käin kohtades, kus mängitakse elavat muusikat	☐	☐	☐	☐	☐
p) Käin muuseumides ja kunstigaleriides	☐	☐	☐	☐	☐

+

+

+

+

+

**Palun asetage küsimustik ümbrikusse, kleepige see kinni
ja andke õpetajale/juhendajale.**

**Pärast andmete sisestamist hävitatakse kõik
küsimustikud.
Suur tänu osalemise eest!**

© ICSRA 2014

+

+

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Sigrid Siimann** (26.01.1979)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Koolinoorte riskikäitumine Tartu 2014/15 noorsoouuringu andmetel

mille juhendaja on **Rein Murakas**.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 01.06.2015